

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Klára Galuščáková

Komentovaný překlad: Stark, Freya: The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels. Los Angeles: J. P. Tarcher 1983, s. 7-12, 211-228.

Annotated Translation: Stark, Freya: The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels. Los Angeles: J. P. Tarcher 1983, pp. 7-12, 211-228.

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí této bakalářské práce Mgr. Zuzaně Šťastné, Ph.D. za obrovskou vstřícnost, trpělivost a všechny cenné připomínky i rady. Dále také děkuji Marianě Pokorné, které vděčím za transkripci perských jmen a názvů a vysvětlení potřebných perských reálií, bez čehož by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. 7. 2022

.....

Klára Galuščáková

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doprovodíte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. Komentář je formalizovaným záznamem překladatelské analýzy, která by měla překladu předcházet: v jeho rámci celkově charakterizujte výchozí text, uveďte, s jakým cílem a jakou funkcí byl napsán a jaké lexikální, syntaktické a další prostředky autorka volí k dosažení svého záměru. Dále uvažujte o nové, české komunikační situaci překladu – zda ho v této podobě překládáte pro zveřejnění, nebo např. jako ukázkou pro nakladatele, zda by mohl být uveřejněn zvlášť, nebo pouze jako součást celé knihy, v jakém nakladatelství by případně kniha mohla vyjít a na jaký okruh čtenářů by se zaměřovala. Vysvětlíte, zda budou funkce a cíl textu a v závislosti na nich styl ve zvolené komunikační situaci vašeho překladu nějak pozměněné, nebo zůstanou beze změny. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazila, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedla na úrovni lexika, syntaxe a celkově v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Citovaná vlastní řešení, kterými budete dokládat použití uváděných postupů, opatřete odkazy ke stránkám překladu i originálu. Komentář opatřete na závěr bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových. Kromě písemných pramenů k tématu bude patrně třeba využít i konzultací s odborníky z Orientálního ústavu ohledně transkripce některých uváděných názvů a vlastních jmen.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá překladem předmluvy a vybraného úryvku z knihy *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels* od britsko-italské cestovatelky a spisovatelky Freyi Stark. První částí práce je překlad samotný, druhá pak sestává z komentáře, který obsahuje překladatelskou analýzu originálu dle modelu Christiane Nordové, popis překladatelské metody a dílčích překladatelských problémů a posunů.

Klíčová slova

Freya Stark, Persie, asasíni, Alamút, cestopis, historie

Abstract

This bachelor thesis provides a translation of preface and selected part of *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels*, a travelogue by English-Italian adventurer and writer Freya Stark. The second part of the thesis consists of a commentary on the translation, including analysis of the original text, description of chosen translation method, translation problems and shifts in the translation.

Key words

Freya Stark, Persia, Assassins, Alamut, travel literature, history

Obsah

Úvod	8
1 Text překladu.....	9
2 Komentář k překladu	24
2.1 Překladačská analýza originálu	24
2.1.1 Vnětextové faktory	24
2.1.1.1 Autor.....	24
2.1.1.2 Záměr a adresát.....	25
2.1.1.3 Médium, čas a místo	26
2.1.1.4 Funkce	27
2.1.2 Vnitrotextové faktory	28
2.1.2.1 Téma a obsah	28
2.1.2.2 Presupozice	29
2.1.2.3 Výstavba textu.....	29
2.1.2.4 Nonverbální prvky	29
2.1.2.5 Lexikum.....	30
2.1.2.6 Syntax	32
2.1.2.7 Suprasegmentální prvky	34
2.2 Metoda překladu.....	35
2.3 Překladačské problémy a jejich řešení.....	36
2.3.1 Rovina lexikální.....	36
2.3.1.1 Perština a její transkripce	36
2.3.1.2 Přechylování příjmení.....	38
2.3.1.3 Kapitalizace.....	39
2.3.2 Rovina syntaktická.....	39
2.3.2.1 Slovosled.....	40
2.3.2.2 Kondenzace a dekonzenzace	41
2.3.2.3 Krácení souvětí	42
2.3.3 Rovina stylistická	43
2.3.4 Rovina pragmatická	44
2.3.4.1 Tykání a vykání	44
2.3.4.2 Převod jednotek	45
2.3.4.3 Vliv faktoru času	45
2.3.4.4 Poznámky pod čarou	46
2.4 Překladačské posuny.....	47

2.4.1 Posuny konstitutivní	47
2.4.2 Posuny individuální.....	48
2.4.2.1 Intelektualizace	48
2.4.2.2 Intenzifikace a nivelizace	49
Závěr	50
Seznam použité literatury	51
Příloha – výchozí text	53

Úvod

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí, z překladu vybraného textu a následného komentáře. K překladu jsem zvolila předmluvu a úryvek kapitoly z cestopisu *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels* (1934) od britsko-italské cestovatelky a spisovatelky Freyi Stark. V komentáři pak nejprve analyzuji výchozí text dle modelu Christiane Nordové a následně se věnuji jednotlivým překladatelským problémům a popisuji konkrétní překladatelské posuny a postupy. Tato část práce se opírá zejména o díla Jiřího Levého (2012) a Antona Popoviče (1975).

V knize *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels* líčí Freya Stark svá putování po tehdejší Persii – dnešním Íránu – která podnikla na počátku třicátých let. Cestopis obsahuje krátkou předmluvu a dále se dělí na pět kapitol zařazených do dvou oddílů: *Luristan* a *Mazanderan*. Jako úvod jsem k překladu zvolila předmluvu, kde autorka vysvětluje, co v ní vlastně probudilo zájem o Blízký východ a proč své výpravy podniká, a jistým způsobem tak udává tón celé knihy. Hlavním těžištěm překladu je pak úryvek z kapitoly *A Journey to the Valley of the Assassins* (oddíl *Mazanderan*), která popisuje její výpravu do Alamútského údolí a pátrání po asasínských hradech.

Překlad by mohl posloužit jako dobrá ukázka pro nakladatele při zájmu o vydání celé knihy, což volím jako své fiktivní zadání. Kniha by mohla vyjít například v nakladatelství Jota, které se (mimo jiné) výrazně soustředí právě na průvodce a cestopisy, a to jak české, tak zahraniční; dále kupříkladu v nakladatelství Universum.

Cestopisy se v současné době těší značné popularitě a Freya Stark je na cestovatelském poli skutečně výraznou osobností, známá je však převážně v anglosaském světě, překlad by tedy mohl pomoci probudit zájem o její tvorbu také u nás. Kniha může čtenáře zaujmout nejen svým svědectvím o Persii, jak vypadala před téměř sto lety, ale zároveň – a možná především – osobností a osobitostí autorky samotné, která ve své době patřila k prvním Evropanům, kteří zmiňovaná místa navštívili. O svých cestách dokáže psát s lehkostí a nadhledem, přesto je však v řádcích znát její zapálení a obdiv pro zemi, jíž putuje. Pro překlad jsem se snažila vybrat takový úryvek, ve kterém by se všechny tyto kvality projevovaly.

1 Text překladu

Předmluva

Myslím, že semínka všech budoucích patálií zasela jedna má nápaditá teta, která mi k devátým narozeninám zaslala výtisk *Tisíce a jedné noci*.

Zažehla tím maličký plamínek, a ten se pak nikým neviděný a neopečovávaný potajmu sytil mými sny. Sítil přičiněním Náhody, jako třeba když k nám do čtvrti přivedla syrského misionáře – a Osud, který mi připravil dlouhé měsíce nemoci a volného času, plamínek vznítit v pochodeň dost jasnou na to, aby mi osvětlovala cestu bludištěm arabštiny a nakonec mě na sklonku roku 1927 dovedla až na pobřeží Sýrie.

Myslela jsem, že tady všechny obtíže končí. Teď už se mohu jen rozhlížet kolem, učit se a radovat.

A tak by se skutečně stalo, nebýt oněch dvou ctností tak zhoubných pro *joie de vivre* našeho civilizovaného Západu, smyslu pro zodpovědnost a iluze (a tu mají moudré hlavy rády), že každý čin musí mít svůj cíl. Kdyby mne jen tyhle dvě ctnosti, Zodpovědnost a Cílevědomost, nezastavovaly na každíčkém kroku s dotěrnými otázkami: „Ale proč jsi tu sama?“ a „Co tu hodláš dělat?“.

Přiznám se, že jsem nikdy nepřemýšlela nad tím, proč jsem se sem vlastně vypravila, ani proč jsem přišla sama. Co se týče otázky, co tu hodlám dělat – zabývat se dopředu takovou malicherností mi přišlo zbytečné. Můj smysl pro zodpovědnost tedy poněkud zaostával a cíl jsem neměla pražádný. Pakliže se někdo skutečně nedal odbýt, jediné, čím jsem svou nepochopitelnou cestu po Asii dokázala vysvětlit, byl můj zájem o arabštinu – takový argument se však setkával s mnohem menším nadšením, než s jakým jsem jej skeptickým tazatelům předkládala.

Došla jsem k závěru, že chce-li člověk cestovat nerušeně, musí si pro své putování vymyslet poněkud asketičtější důvod, než že ho to baví. Dělat něco pro zábavu zavání v našem utilitářském světě lehkovážností, ba až nemorálností. A přestože já osobně si myslím, že svět se mýlí, a v hloubi duše vím, že pouštět se do věcí jednoduše proto, že člověka baví, je důvod úplně skvělý, všem těm, kteří by v pasové kanceláři raději oželeli pohled na

zachmuřená obočí, doporučuji připravit si nálepku entomologa, antropologa, nebo jakéhokoli jiného -oga, který se zrovna nabízí.

Jelikož je však tato kniha určena veřejnosti, a musí tudíž být nutně pravdivá, přiznávám, že já sama jsem cestovala čistě pro zábavu. Pro zábavu jsem se naučila svou skrovnou arabštinu a tu trošku perštiny – a pak jsem se ze stejného důvodu vypravila pátrat po asasínských hradech a lorestánských bronzích, jak líčím v této knize. Chtěla bych tímto poděkovat všem těžce zkoušeným, četně osočovaným a ne zcela neprávem zmateným úředníkům, kteří se se mnou setkali, za jejich ohromnou shovívavost, občas možná poněkud smíšenou s nesouhlasem, avšak vždy laskavou.

Předkládám zde všechny události a dojmy pravdivě a co nejvěrněji. Toto zdůrazňuji zejména u *Hledání pokladu v Lorestánu*, u kterého by mne jinak čtenář neznalý podobně pohádkových zemí mohl podezírat z fabulace: pozměnila jsem pouze umístění mapy k pokladu a jeskyně.

Budu vzpomínat na spoustu lidí, kteří ke mně byli na mých cestách laskaví, na Brity, na Araby a na Peršany, jejichž přítomnost stále žije v čarovném běhu dní a jejichž dobrotu nelze slovy vyjádřit.

FREYA STARK,

Villa Freia

Asolo

Itálie

Cesta do údolí asasínů

(vybraný úryvek)

Moje mapa se omezovala na několik vesnic poblíž modrých a červených čar značících řeky a cesty a na pár bezejmenných vyšrafovaných pohoří mezi nimi. Jedinými vyznačenými horami byly Gavan Kúh a Tacht-e Sulejmán.

Umínila jsem si tedy, že si názvy opatřím sama a cestou mapu postupně doplním. Začala jsem tak objevovat radosti a strasti práce geografa a zároveň zjišťovat, jak nedůvěryhodné bývají lidské výpovědi, z čehož prý – tak jsem se tuším dočetla v *Dějínách evropských mravů* – pramení polovina veškerých problémů lidstva. Uměla jsem si to představit čím dál lépe. Pakliže jsem se zeptala šesti různých lidí na jméno jednoho a téhož kopce, dostalo se mi šesti různých odpovědí. Pokud si snad někdo jménem nebyl jistý, prostě si nějaké vymyslel či vypůjčil odjinud, abych byla spokojená. Pro začátek je navíc třeba zmínit, že ve zdejších pojmenováních vládne jistá úspornost: lidé se tu neposadili jako Adam a Eva, kteří neměli nic lepšího na práci, aby pohlíželi na jednotlivé věci a dumali: „A jak pojmenujeme tohle?“ Dali raději jméno celé oblasti a pak si s ním vystačili pro každou vesnici, řeku, horu či průsmyk, který si přáli pojmenovat. To vysvětlovalo problém při pátrání po Alamútu, jelikož Alamút není ani vesnice, ani hrad, nýbrž celé hlavní údolí a pro jistotu i řeka, jejíž celé jméno zní Alamút Rúd.

Pečlivě jsem se informacemi probírala a porovnávala je, nadávala jsem Ismáilovi do lhářů a nutila Azíze,¹ aby se zeptal každého, kdo vypadal, že by mohl něco vědět, a postupně se mi podařilo získat orientační body pro svou cestu – a zároveň pověst tak zapáleného geografa, že za mnou začali bez vyzvání chodit cizí lidé a sdělovat mi místní názvy.

Za večerů trávených ve vesnicích jsem mapu ukazovala mužům usazeným okolo samovaru a vysvětlovala jsem jim, jak se postupně dotváří díky zprávám cestovatelů, kteří předávají, co mohou, aby usnadnili cestu svým následovníkům, a že když mi někdo řekne chybný název, je to tím pádem totéž, jako kdyby cizince schválně poslal špatnou cestou. Porozuměli a začali být opatrní na to, co mi říkají, a dokonce i Ismáíl, kterému jsem přiřkla vinu za všechny chyby vytištěné od Alamútu až po Kaspické moře, občas vypustil z úst něco, čemu se dalo uvěřit.

---

¹ Pozn. překl.: Ismáíl a Azíz jsou dva mulaři (Ismáíl Azízův podřízený), kteří Freyu Stark na její cestě doprovázejí. Další část výpravy tvoří také mulař Hodžatoláh a Azízova matka a malý syn.

Při návratu do Čaly jsem ho našla na střeše našeho hostitele, jak sestavuje mé lehátko a moskytiéru, zatímco všichni mladí obyvatelé jej pozorovali z okolních střech, rozesazeni v řadách jako diváci v amfiteátru. Evropané se tu podle všeho neobjevovali příliš často, avšak Azíz měl pravdu a proslulá horská pohostinnost nás nezklamala, přestože tu lidé jsou tak chudí, že i nevěsty se vdávají v hadrových šatech, se šperky vyrobenými ze skla a z olova.

Tady nikdo neslyšel o hrobkách achaimenovských a sásánovských králů, ze kterých si dámy daleko na východě u Hamadánu vybíraly korálky a talismany. I zdejší hliněné domky byly nuzné: vnější místnost; vnitřní *andarún*, kde ženy přespávají mezi pytli s úrodou z daného roku; úplně vzadu malá komora, a nakonec veranda, zastřešená větvemi a hliněnou mazaninou, na níž leží koberce, kde se podává čaj – tak vypadal ten náš a patřil k nejlepším ve vesnici. Vybavení sestávalo z pár místních pletených koberců, skromné sbírky měděných, cínových a dřevěných nádob, několika prošívaných dek, jednoho nebo dvou džbánů krásného qazvinského tvaru, samovaru a malých skleniček na čaj.

Kolem těch jsme se usadili, zatímco se vařil *pilaf*, a pozorovali jsme, jak knoty petrolejek v čalských domcích jeden po druhém zhasínají. Náš hostitel a jeho synové, oděni do nuzných tmavomodrých látek a starých frýzových kabátů, s námi hovořili s tou vážnou zdvořilostí horalů a mezi dlouhými odmlkami, během nichž do šera měkce zářily dýmky, nám vyprávěli o životě během zim, kdy vesnici od zbytku světa odřízne sníh: o tom, jak vlčí smečky vedou boje s vesnickými psy; o medvědech a liškách a lovu; a o tom, jak se na jaře horské potoky vylijí z koryt a smetou maličká pole ve srážech.

Dalšího dne jsme sestoupali podél toku a ostře se svažujícím hřebenem jsme se dostali k řece Šáh Rúd a k cestě, po níž musel ke svému domovu putovat Hasan-e Sabáh. Směr stále ukazují zbytky starého cihlového mostu. Na tomto místě opouští řeka Alamút temný, úzký kaňon a z jihovýchodu se na ni napojuje Talegán. Od sebe je odděluje táhlý hřeben a skalnatý výběžek, které údolí asasínů uzavírají jako nějaká zeď. Je to tuším jedna z oněch „hor“, kterou zmiňuje v souvislosti s domovem asasínů Marco Polo.

Vstup do údolí je tak dobře skrytý, že mí předchůdci, Dr. Eccles a jeho skupina, jej přehlédli a museli se do údolí brodit proti proudu řeky. Azíz však prastarou cestu znal, a tak jsme balvan po balvanu zdolávali sráz stezkou patrně využívanou i zanedbávanou mnoha generacemi. Připomínala ony zkratky, které v Alpách lemují novou cestu, jež je nahradila, a stále si ponechávají jakousi chátrající důvěryhodnost z dávno uplynulých dní.

Po hodině stoupání jsme se vyšplhali přes hřeben na sluneční světlo.

Hluboko pod námi se rozprostíralo Alamútské údolí, ploché a vyprahlé, protkané lesknoucími se potůčky, a v dálce se rýsovala nejbližší oáza, Badašt. Kdesi napravo od nás střežil vstup do údolí hrad, avšak Azíz, jehož vzdělání bylo teprve v začátcích, o něm neřekl vůbec nic a jen mne kolem zesnulých strážců mlčky provedl dolů mezi strmými žulovými skalisky, kde nás růže a jasmíny a voňavé keře těšily stejně jako před sedmi sty lety tytéž cestovatele, kteří pak o své cestě vyprávěli Marcu Polovi.

Přední část údolí tvoří neobdělaná a vyprahlá rúdbarská rokle, jež se po levé straně svažuje téměř až k okraji vody. Pokud jí snad kdysi vedla nějaká prastará trasa, voda ji už dávno smetla; i přes údolní cestu se musí čas od času přehnat záplavy. Dokonce i nad kaňonem, kde Alamút protéká širším kamenným korytem, most pod Badaštem nebezpečně olizují bahnitě vlny a smývají zeminu z vetších, prohnutých kůlů.

Muži přes most převedli jednu mulu, ale s dalšími dvěma jim přišlo bezpečnější přebrodit. Ismáíl se úkolu mistrně zhostil a s vodou až po stehna řeku překonal našikmo proti proudu, zatímco já se starou paní jsme přešly po mostě, kam až to šlo, a přebrodivy jsme zbytek.

Bylo už hodně dusno: z oblých bílých kamenů říčního koryta a rudých rúdbarských srázů na nás sálalo horko. Ulevilo se nám, když jsme se dostali k vrbám a loukám Badaštu, kudy voda protékala v klidných potůčcích a vzduch prosycovala vůně rozkvetlé šedolisté hlošiny. Badašt – Bágh dašt – znamená Pouštní zahrada, lákavý název pro někoho, kdo pátrá v historii s takovou oblibou jako já. Není to však zdaleka tak poctivá zahrada jako Šahrak o něco dál, kde roste réva, obilí a vlašské ořechy a zelené údolí se tam otevírá na sever směrem k vesnicím a loukám lemovaným topoly. Naobědvali jsme se u vyvěrajícího pramene, kde nám dělali společnost okolní cestovatelé a před námi se tam a zpátky procházely černobílé straky.

Cesta napříč pustinou se nemůže příliš měnit, jelikož je vázaná na zdroje vody. Ta naše se vinula krajinou jasně a jednoznačně a v tomtéž stínu kdysi nepochybně odpočíval i sám Hasan, stejně tak jako bezpočet cestovatelů před ním i po něm: obchodníci z Číny a Indie, poslové z Egypta či Syrie, guvernéri pevností rozestých od Isfahánu až po kurdské kopce. Po ničem z toho však nezůstalo ani památky. Legendy o zdejších údolích jsou buďto dílem muslimských šíitů, anebo náleží k původním perským mýtům, neboť právě tady začíná alborzské území sousedící s ďábelskou provincií Mázandarán, již projížděl z boje do boje Rostam na svém koni a kde vedli první perští králové bájně války. Na Hasana a jeho

následovníky jako by tu už všichni zapomněli, s výjimkou několika vesnic nejbliže Skále, kam s sebou nejspíš vzpomínky dovezli nazpět cizinci.

Opustili jsme Šahrak a vydali se opět na cestu přes žhnoucí pásy rudé, ztvrdlé země k Šotor Chánu, kde během léta pobývá Doktorův bratr a z úbočí vyduté hory střežící vesnici ze severu ční Skála asasinů jako bokem natočená loď. Byla vzdálená dvě hodiny pěšky po vlastním přítoku, ale ve večerním světle se rýsovala velmi jasně a skýtala poutníkům působivý pohled. Prohlížela jsem si ji s pocity, jaké náleží něčemu, co člověka stále dokáže přimět cestovat do takových dálek, a pak už jsem následovala muly k nízkému statkářskému domku, usazenému vedle terasovitého sadu a vodopádu několik metrů nad úrovní cesty.

Statkář byl postarší, vrásčitý muž s růžovými tvářemi a poklidnými způsoby lehce zhrublymi životem na vesnici. Na sobě měl dlouhý kabát a brigadýrku. V pokoji pro hosty mne navštívila i jeho nejnovější žena z města s modrou saténovou mašlí ve vlasech a vzápětí se na mne přišel podívat také mladý policista z Mahmúdábádu za řekou.

Strašně chtěl vidět moje mapy.

„Takže tohle jsou ty obrázky, co pořizujete tou vaší černou krabičkou a nikomu je neukazujete?“ otázal se po jejich pečlivém prostudování.

Mým chabým pokusům vysvětlit mu rozdíl mezi mapou a fotografií ani na chvilku neuvěřil. Byl ale zdvořilost sama a vděčný za zpestření dne, poněvadž v celé oblasti Alamútu a Rúdbaru, kterou spravoval úplně sám, neměl žádné rozptýlení kromě rozhovorů s mým hostitelem a rozepří místních obyvatel, které jej během roku udržovaly na cestách od jedné vesnice ke druhé. Uměl jenom persky, ale byl inteligentní a musel být i silná osobnost, když dokázal snášet tento osamělý život, tak odlišný od toho městského, který by preferoval.

„Máte povolenku od mého kolegy v Qazvínu?“ zeptal se.

Vybavila jsem si zachmuřený výraz velitele v Grand Hotelu a bezostyšně zalhala.

„Nebyla potřeba. Říkal mi, že vy budete jistě schopný a ochotný zařídit vše potřebné,“ řekla jsem. Asi to bylo neomluvitelné, ale Persie má zkrátka špatný vliv na morálku.

Mé tvrzení mělo každopádně uklidňující účinek. Policista se rozhodl počkat s podezíráním, dokud mi potají neprohledá zavazadla, a celé hodiny se mnou strávil v příjemném rozhovoru, po němž nám donesli lampu a *pilaf* a my se za svitu hvězd navečeřeli. Poté jsem šla dát poslední pokyny Azízovi a Ismáílovi a jejich očividné

překvapení nad tím, že stále ještě mohu rozhodovat o svých plánech, naznačovalo, že jsem si s „vladaři“ Šotor Chánu poradila vcelku dobře.

Dalšího rána jsem si přispala a když jsem otevřela oči, slunce už svítilo. Za mým oknem příjemně hučel vodopád a proti modré obloze se třpytily topoly. Probudila jsem se s dobrým pocitem, že mne čeká příjemný den a že už jsem blízko svému cíli, a po čaji a chlebu s medem na terase jsme se vydali na cestu. Muly nám zůstaly vlastní, avšak v roli průvodce se k nám přidal ještě majordomus Ibrahim a jako doprovod Mahmúd, dvanáctiletý syn zdejšího arbába². Překonali jsme propadlé koryto Qasír Rúdu, nad ním jsme pokračovali přes nekosené rozkvetlé louky, a pak jsme se stočili na sever směrem k hradu.

Odtamtud mohla hlídka na Skále shlížet dolů a sledovat, kdo přichází a odchází po svahu, dokud se cesta nestočila dolů do rokliny za malou bílou svatyní, kde jsem se zastavila, abych na náhrobek položila minci, a Azíz políbil jeho kameny. Jelikož jsem navštívila tři ze čtyř svatých měst, byla jsem pro něj a vlastně pro všechny horské obyvatele svým způsobem *hádží*, a to bez ohledu na své křesťanské vyznání. Byli jsme zkrátka v zemi kacířů.

Kráčela jsem se sluncem v zádech přes otevřenou pastvinu a přemýšlela jsem, jací neobyčejní lidé tudy putovali přede mnou.

Odsud hrad a útesy za ním dozajista hodnotil kritickým pohledem sám Hasan, zatímco sudičky spolu s jeho vlastním neohroženým duchem splétaly vlákna jeho osudu. Sem bez otázek sestoupil učedník, aby zavraždil syna svého vůdce. Rašídudín sem přišel z Basry pěšky a s prázdnými kapsami, zasvětil zde své mládí studiu po boku svých mladých pánů, a posléze odcestoval do Sýrie, kde se nakonec stal rovným tamním králům.

To bylo za dnů třetího velmistra Mohameda, kdy se Hasan, jeho mladý dědic, rozhodl zahodit poslední zbytky muslimské tradice a prohlásit se za boha, tak jako to před ním učinilo tolik jemu podobných. Mnohokrát se museli oba přátelé procházet po těchto stráních, probírat tu své revoluční plány a šířit je mezi vesničany, dokud tomu hněv starého vůdce nečinil přítrž a reformisté tak museli vyčkat do jeho smrti. Přišla v roce 1162. Hasan pak v údolí povolil pít vína, zrušil formální modlitby, a ukončil dokonce i formální spojení s Egyptem. Staré knihy psané jeho jmenovcem, jež studoval a jež ležely spolu s bezpočtem dalších uskladněné v knihovně na Skále, osvětlovaly mnoho z idejí vládnoucích v té době

---

² Pozn, překl.: Arbáb (v doslovném překladu *majitel*, či *pán*) označuje vlastníka půdy a váženého vesnického muže. (Rasek, 2011)

v údolí, všemožné heretické myšlenky manichejců a mágů a snad nějaké poslední střípky pohanské filozofie, držící se mezi místními tak jako mezi Sabejci v Haránu.

Pak přišli Mongolové a jejich šikmooké armády musely na těchto loukách tábořit celé měsíce, než jim Skála konečně podlehla, ničivá horda se přes ni převalila a knihovna s heretickými spisy byla spálena a navždy ztracena. Z hradu se postupem času stala ruina a to se změnilo až někdy okolo osmnáctého století, kdy jej obydli noví vládcí, o nichž toho však mnoho nevíme. Kromě několika keramických střepů nezbylo nic, co by mohlo jejich příběh vyprávět.

Mezitím jsme sestoupili do hlubokého říčního koryta, vyšplhali zpátky nahoru po západní straně a pak už jsme byli v uličkách Qasír Chánu a na návsi se čtyřmi velkými platany.

Vesničané se přihnuli pozdravit mladého statkáře a Ibrahíma.

Říkali, že lidé si sem často přijíždějí prohlédnout hrad – někdo se tu objeví každý rok. Pošlou tedy prý pro muže, který cizince vždy provází. To znělo, jako bychom se octli v nějakém turistickém středisku, avšak odborným šetřením jsme se nakonec dopátrali přesného počtu návštěvníků, kterýžto čítal dvě skupinky za poslední dva roky a „anglického velvyslance“ z Teheránu a jeho ženu, kteří sem zavítali před několika lety. Pravidla pro návštěvu památek však byla pevně stanovená.

Objevil se postarší, rusovlasý asasín se samovarem pod paží a spolu s ním další, šedovlasý a méně důležitý, s krumpáčem a lopatou na vysekávání schodů ve srázu. Zpod stromů nám popřála šťastnou cestu skupinka žen bez závojų a s odhalenýma nohama. Byly oděné do krátkých kiltů a kolem hlavy měly uvázané bílé šátky. Naše muly znovu vykročily na cestu podél břidlicových svahů, přes Qasír Rúd, nyní jen malý potůček, a pak už nás čekalo příkré stoupání na vrchol Skály.

Pravé jméno Skály nezní Alamút, jak se minulí i současní cestovatelé zřejmě domnívají. Alamút ji nazývají oni a nikoli místní, avšak činí to s takovou vervou, že ji tak začali před cizinci označovat i obyvatelé Qasír Chánu, a jen pokud se jich člověk zeptá, připustí, že to není jeho pravé jméno. Je to „hrad“ Qasír Chánu na řece Qasír Rúd, a Alamút je celé hlavní údolí, kterým protéká řeka Alamút Rúd. A jelikož tato skutečnost může mít jistý vliv na staré popisy této asasínské pevnosti, je dobré ji zmínit, než přirozená perská vstřícnost přiměje obyvatele Qasír Rúdu překřtít svou pevnost ku spokojenosti každoročního

návštěvníka. Kromě těch, kteří jméno přejali od cizinců, jsem v celém regionu nepotkala nikoho, kdo by dokázal ukázat směr, pakliže se jej člověk zeptal, jak se dostat k Alamútu. „Vždyť už jste v Alamútu,“ prohlásí a rukou máchnou kolem sebe po dlouhém údolí usazeném v kolébce hor.

Ať už se každopádně Skála jmenuje jakkoli, působí jako ponuré místo. Zpoza ní ční břidlicovité svahy a žulové vrcholky hory Haudegan. Vysoko nahoře se dá podle zeleného plácku najít malý pramínek, ze kterého se – jak mi s úslužnou vynalézavostí pověděl můj průvodce – pomocí kanálů přiváděly zásoby vody do hradu. Hluboko pod námi protékaly východně a západně od skaliska dva potoky, které společně tvořily Qasír Rúd a prokousávaly se rýhou holého koryta. Neroste tu žádná tráva – aby člověk nějakou spatřil, musí nejprve za úbočím propojujícím hrad s touto pustinou vyjít k závětrné východní straně, po starých, zničených schodech vystoupat na vrchol a pak z jižní strany shlédnout z téměř třísetmetrového útesu dolů na pole a stromy Qasír Chánu, na sluncem zalité mírné úbočí severního břehu a dále na řeku Alamút, k alborzským ledovcům na jihovýchodě a na západ k čalské výšině za Šírkúhem.

Odsud mohl Hasan-e Sabáh z pilíře v hradní zdi vyhlížet návrat svých fedáví. Právě tady dozajista vyčkával posly, když proti němu patron i nepřítel z jeho mladých let, nejvyšší ministr Nizámolmolk, vyslal armádu. A možná to bylo právě tady, odkud spatřil, jak podél Qasír Rúdu stoupá zvěd se zprávou, že dílo asasínů bylo vykonáno. Jako stařec se tudy možná procházel v posledních paprscích slunce a shlížel dolů na svou zemi a její poklidná pole, v tu chvíli již skrytá ve stínu. Nyní místo pokrývaly divoké tulipány, červené a žluté, rostoucí mezi kamením a maltou. Místy k okrajům skály přiléhaly zbytky zdí a značily tak hranice pevnosti, avšak téměř vše už bylo natolik rozbořené, že si šlo jen stěží představit původní stavbu, a ke spodní části hradu s vykopanými místnostmi a nádrží na vodu se nedalo dostat bez lezeckých bot, a ty jsem s sebou neměla.

V Šotor Chánu se říká, že tam dole střeží poklad sedmero psů s plamenným dechem, avšak prchnou poněkud nepatřičně hned, jak se člověk přiblíží. Po čele skály se pne Hasanova vinná réva, možná z dob onoho druhého Hasana, který v údolí zrušil zákaz pití alkoholu; a na úzké římsce kvetou Hasanovy růže, ze kterých si můj hostitel několik natrhal do vlastní zahrádky a než jsme se rozloučili, daroval mi asasínský pugét.

Zažehli jsme samovar a usadili se kolem něho zabalení v kabátech, jelikož foukal studený vítr. Měla jsem s sebou čokoládu a podařilo se mi své lehce nejisté společníky

přesvědčit, aby si ode mne kousek vzali. Mahmúd z nich byl nejodvážnější, pravý potomek údolí a správný kluk: náš piknik ho ohromně bavil. Vyprávěl mi, že prý často šplhá po jižní stěně Skály a trhá Hasanovo víno.

Nějakou dobu jsme sbírali kousky keramiky rozeté po zemi všude kolem, a pak jsme se vrátili zpátky do vesnice na čaj k našemu hostiteli. Bylo hezké sledovat místní se synem jejich pána a tu přátelskou, mladou auru autority, kterou mezi nimi měl. Připomínal šlechtického syna v nějaké starodávné anglické vesničce. Ženy Qasír Chánu postávaly vzadu a děti se pošťuchovaly u zdi, zato muži si jeden po druhém přisedli k nám a vyprávěli nám příběhy o Hasanovi. Přišlo mi ale, že zní jako ozvěny jiných cestovatelů; nefalšovanost v nich zaznívala jen ve chvíli, kdy přišla řeč na Kajúmarse, jejich legendárního krále, který prý postavil Skálu. Za zimních večerů by tu člověk jistě nastrádal spoustu starých příběhů, ale myslím si, že zdejší hradní pánové by v nich v nich figurovali jen málokdy.

Slunce se mezitím přiblížilo k západu. V jeho šikmých paprscích jsme scházeli loukami dolů, já s Mahmúdem jsme si povídali o orlech a lovu a Ismáíl šel s mulami kousek před námi a broukal si melancholické balady *čárvádárů*, mulařů. Znělo to jako jedenáctislabičný verš o třech rýmech, jako čtyřverší Edwarda Fitzgeralda, byl to dlouhý, smutný příběh o Mirjam z Tanakabúnu. Stejně tak jako mezi Araby, i tady se v písních stále přirozeně odráží všední život – to, co se děje na trhu a šušká v údolí, se postupně vplétá do balad: ty se tak neustále upravují a modernizují, svůj původní obsah si však ponechávají možná i celá staletí, tak jako je tomu v případě balady o gotické princezně Rosmundě, kterou si v moderním podání dodnes zpívají italští vesničané na kopcích Piemontu.

Slíbila jsem policistovi, že za ním přijdu, a tak jsem po rozhovoru s paními domu a dalším marném pokusu přimluvit se za jejich malé dítko³ odešla s oběma hochy přes řeku k policejnímu domu v Mahmúdábádu. Moje zavazadla byla za mé nepřítomnosti pečlivě prohledána, ale jelikož neodhalila nic trestuhodnějšího nežli příručku perské gramatiky, policista s arbábem mne přivítali nadmíru vřele. V malé kanceláři stál stůl a židle, my jim však nevěnovali pozornost a posadili jsme se vedle nich na zem, kam si k nám vzápětí přisedl postarší vousatý muž, který se, jak se ukázalo, nejen zajímal o staré hrady, ale také toho o nich spoustu věděl a pověděl mi toho tolik o onom nad Šírkúhem, o jeho vodní nádrži a rozvalinách prastarého vodního kanálu, že jsem začala nesměle navrhopvat průzkumnou

---

³ Pozn. překl.: Autorka naráží na situaci z předchozí části kapitoly, kde se pokoušela několik svých spolecestujících přesvědčit, aby jejich malou holčičku neprovdávali jako dětskou nevěstu. (Stark 1983, s. 201)

výpravu, a odradil mne až zděšený výraz mladého policisty, jehož podezření se zjevně začínala navracet v plné síle.

Rozhodla jsem se tedy, že se do Alamútu ještě někdy vrátím, a nechala to být.

Policistova žena tu nebyla, nedokázala snést život na vesnici; měl s sebou však dvě malé dcerky, zahalené v růžových bavlněných *čádorech*. Bylo jim osm a devět a působily velice zdrženlivě a vážně. Přes všechno to dekorum se však jedné z nich podařilo spadnout ze žebříku a rozbít si koleno, a tak jsem je vzala k sobě domů na ošetření a když jsem je vedla za ruku přes hvězdami osvětlené údolí, nyní zalité vlhkou noční vůní zorané půdy, proměnily se najednou v obyčejné lidské holčičky.

Vousatý muž se k nám na cestu přidal a hovořili jsme spolu o kukačkách, které jsem ten den v Alamútu poprvé slyšela zpívat.

„Jsou to pěkní budižkničmové,“ prohlásila jsem a popsala mu, jak kukačky vyrůstají v cizích hnízdech.

„Opravdu?“ odvětil. „Když se potře zanícené oko mastí z kukaččích očí, uzdraví se. Alláh tvoří všechno užitečné. Píše se to v knize *Zvláštnosti zvířat*. Je to pravda. Dá se koupit na bazáru.“

Byli jsme oba zdvořilí, ale ani jeden z nás tomu druhému neuvěřil. Následujícího rána jsme Šotor Chán opustili. Měli jsme v plánu projít údolím k jeho hornímu konci, do Azízovy vesnice Garmrúd, pak průsmykem na sever a přes kaspickou džungli k moři.

Byl to další pěkný den. Arbába jsem našla, jak u sebe přede dveřmi rozsuzuje vesničany: seděl v tureckém sedu na koberci a na koleni něco zapisoval fialovým inkoustem, zatímco lidé s důvěrou ve vrásčité venkovanské tváře vyčkávali. V Persii to byl výjimečný a hezký pohled.

Azíze něco tížilo. Když už byl Šotor Chán několik set metrů za námi, přišel za mnou a zeptal se, jestli jsem dala arbábovu služebníkovu nějaký dar.

„Samozřejmě,“ odpověděla jsem. „Dala jsem mu půl túmánu.“

„To bylo více než dost,“ pokývl Azíz. „Ale proč jsme to nikdo neviděli?“

„Tak je to u nás zvykem,“ vysvětlila jsem, „dary se předávají co nejmíň nápadně, abychom pána domu nevedli do rozpaků.“

„Rozumím,“ řekl Azíz, „to je dobrý zvyk, jenomže ne v naší zemi, poněvadž Ibrahím pánovi tvou velkorysost zatají a pošpiní tím tvou tvář. Já to napravím.“

Privolal kolemjdoucího venkovana a chvíli si s ním naléhavě šeptal.

„Všechno bude v pořádku,“ ujistil mne, když se vrátil. „Ten muž arbábovi vše vysvětlí a všichni o tobě budou mluvit v dobrém.“

Teď si přivolala nás žena stojící na kraji cesty, zjevně tu na nás čekala.

„Má matka je nemocná,“ začala. „Prosím, mějte to slitování, pojd'te se na ni podívat. Je to jen kousek a my tu nemáme žádného doktora.“

Což je pravda, nejbližší doktor nebo lékárník sídlí tři dny cesty na mulách od Alamútského údolí a vůz po žádné zdejší cestě neprojede. Řekla jsem sice, že nic nezmůžu, ale přesto jsem sesedla a následovala ji malému uskupení domků mimo cestu, kde ležela bělovlasá žena se zlomenou stehenní kostí.

„Vítejte,“ pozdravila mě s pramalou nadějí v hlase. Nedalo se nic udělat, jen jí pomocí hrubé dlahy trochu ulevit od bolesti. Ke své skupince čekající pod stromy jsem se vrátila nešťastná a bezmocná.

Naše karavana byla nyní dost malá, jelikož Hodžatoláh odjel domů a Azízova matka s chlapcem se vydali do Garmrúdu den předtím.

Nějakou dobu jsme jeli podél kamenného říčního koryta a obdivovali rozkvetlé kapary, které se pnuly od kamene ke kameni po zemi kolem. Říká se jim květiny bezvěrců, *káfir-e gol*. Dávají se do *pilafu*.

„Je to pravda,“ zeptala jsem se Azíze, „že alborzské svahy jsou tak bohaté na minerály, že tamním ovcím narostou zlaté zuby, když sežerou správnou bylinu?“

„O tom jsem nikdy neslyšel,“ odvětil Azíz. „Ale Ismáíl tam žije, zeptám se ho.“

Ismáíl, jehož mula se zatoulala pryč z cesty, byl zaneprázdněn krátkým, ale zato barvitým popisem její rodinné historie. Když mu Azíz otázku položil, zastavil se s klackem zvednutým do vzduchu a zamyslel se.

„Jsou tam horké prameny s léčivou vodou,“ prohlásil, „a v oblasti Tacht-e Sulejmán taky. Ale o těch zlatých zubech jsem nikdy neslyšel. Možná je to pravda, ale neřekl bych.“

„Říkala mi to arbábova dcera,“ vysvětlila jsem. „Možná přeháněla.“

„Není dobré vždycky všemu věřit,“ odvětil Azíz.

„Tady v údolí se ale vypráví pravdivý příběh o šáhu Navízarovi,“ dodal po chvíli. „Sama si můžeš jeho pravdivost ověřit, jelikož všechna důležitá místa si lze dodnes prohlédnout a hrad nad Garmrúdem je stále znám jako hrad šáha Navízara. Byl to bezvěrec a náš pán Alí jej v hradu zatarasil. Jestli tam zítra půjdeme, uvidíš, že k němu vede příkrý svah, a dovnitř i ven se dalo dostat jen jedinou bránou. Náš pán Alí před ni postavil strážce a nakázal mu, že hrad nesmí nikdo opustit, jelikož chtěl šáha Navízara zajmout. Šáhova matka však uměla čarovat a proměnila šáha s jeho synem v berana a černého psa a oni takto proběhli kolem nic netušícího strážného a prchli. Dole u řeky leží obrovský kámen rozštěpený vedví: říká se mu Káfir Kúh a právě u něho je náš pán Alí přemohl a zabil.“

Opustili jsme břeh a za odbočkou se nám otevřel výhled na sytě zelenou kotlinu s vesničkami mezi rýžovými poli zastíněnými těmi nejkrásnějšími ořešáky, jaké jsem kdy viděla. Všechno tu bylo úrodné a voňavé: růže, víno a hloh rostly ve vysokých keřích a kde končila rýžová pole, tam začínalo obilí. Všude protékala v malých potůčcích voda, která zaplavovala svažité plantáže, a stíny byly plné ptačího zpěvu.

Lidé ve zdejších vesnicích však trpí malárií, jsou jí velmi zubožení, na rozdíl od Qasír Chánu nebo Garmrúdu, které se nacházejí příliš vysoko na to, aby se tam dala pěstovat rýže, a tak se tam nevyskytují komáři. Vypadalo to, že chinin tu nikdo nezná. Ostatně, kromě cukru, čaje, parafinu a rýže, jejíž zdejší úroda nestačí, a tak se přiváží spolu s čajem od Kaspiku, působí Alamútské údolí, jako by si vystačilo samo.

V další oáze, do níž jsme sestoupali úzkou a nebezpečnou pěšinou po břidlicovitém svahu nad řekou, jsme prošli hlavní vesnicí jménem Zavarak, kde mají malou budku plnou všemožného harampádí z Evropy, které si postupně nachází cestu mezi zdejší ručně vyráběné věci.

Údolí se nyní zúžilo. Po naší levici se tyčila aspoň kilometr vysoká skalní stěna. Azíz poukázal na hrad šáha Navízara na jednom z jejích vrcholů před námi, pouhým okem neviditelný. Napravo od nás se táhly zalesněné soutěsky, zvedající se v zasněžené vrcholky Alborzu. Morušovníky a ořešáky lemující pěšinu kolem nás tvořily téměř tunel. Není divu, že to tu staří cestovatelé nazvali zahradou, když sem sestoupili z nehostinných horských hřebenů po obou stranách.

Asi půl hodiny cesty od Zaváraku jsme objevili louku zastíněnou stromy. Sotva jsme rozložili plstěná plátna s mou bavlněnou prošívanou dekou místo polštáře, přišla ke mně jakási žena s prosbou, abych se šla podívat na její dítě, a odlákala mne ve žhnoucím slunci zpátky do Zaváraku pod příslibem, že její dům je hned za rohem. Poté, co jsem prohlédla maroda, zbytečně jako vždycky, a pak ještě tucet dalších, rozdala veškerý postradatelný chinin a ricinový olej, odmítla pokusy mi alespoň skrovně zaplatit a opustila vesnici za dle mého názoru nezaslouženého žehnání, doploužila jsem se zpcená a vyčerpaná zpátky k našemu táboru a rychle jsem přemluvila Azíze, který se zrovna chystal vyrazit domů, aby ještě neodjížděl.

Jak už tu bývá zvykem, na oběd se k nám přidali obyvatelé nedalekého domku a jeden či dva poutníci, jelikož jídlo je zadarmo pro každého, kdo si přijde; tohle samo o sobě je důvodem, proč s sebou nenosit více, než člověk nezbytně potřebuje, protože když se o sušenky dělíte s celým údolím, nevydrží vám déle než pár dní.

Jak jsme tak seděli v kroužku, přišel k nám jakýsi cizinec, Bachtijárí s brigádýrkou na hlavě, jedinou, kterou jsem v údolí zahlédla nosit někoho jiného než Azíze a arbába. Už tohle mu šlo na vroubek, ale všechno ještě zhoršil, když začal rozebírat evropskou politiku a zeptal se mne, jestli Britové stále považují Berlín za své hlavní město, tak jako to přeci dělali od války.

„Už chvíli ne,“ řekla jsem, ale přála jsem si, aby odešel a nenarušoval náš o něco méně intelektuální odpočinek.

Mohl by ode mne dostat tužku, otázal se, na památku?

Tužku jsem mu dala a on odešel. Všichni jsme se k němu chovali slušně, ale když Azíz o dva dny později zmiňoval lidi, které mu jeho náboženství káže proklínat, přidal po jménech Abú Bekr, Umar a Jazíd: „A ten muž, kterému jsi dala tužku, toho taky proklínám.“ V tu chvíli jsem pochopila, co si o celé věci myslí.

„Byl v údolí cizí,“ prohlásil Azíz. „Neměl se tě co prosit.“

Do Garmrúdu jsme dorazili při západu slunce. Obrovitánský sráz, jenž jej vzadu uzavírá a z nějž úzkou trhlinou pramení řeka Alamút, zářil v posledních paprscích slunce jako pochodeň. I ploché domky na jeho úpatí zbarvilo slunce do růžova. Nelze si představit velkolepější východ z domova asasinů. Tady se nacházela druhá z hor, o nichž cestovatelé vyprávěli Marcu Polovi: a na jejím vršku, „tak, aby do tohoto krásného údolí nikdo nemohl

vstoupit bez svolení,“ nad tisíci metry holé skály, stál hrad šáha Navízara, do něhož se, jak mi bylo řečeno, nikdy nevyšplhal žádný Frank.

2 Komentář k překladu

Tato část bakalářské práce se dělí na několik podkapitol. V první provedu analýzu výchozího textu podle modelu Ch. Nordové (1991). Následně popíšu metodu překladu a poté konkrétní překladatelské problémy, se kterými jsem se při překladu setkala, spolu s překladatelskými posuny a postupy, jež je projevily při jejich řešení. K výchozímu textu odkazují zkratkou VT a číslem strany ve využití publikaci, k překladu zkratkou P a příslušnou stranou této bakalářské práce. V několika případech odkazují také k částem kapitoly výchozího textu, které nejsou součástí překládaného úryvku, a tudíž ani přílohy k této bakalářské práci. K těmto částem odkazují jako k vnějšimu zdroji, a tedy formou (Stark 1983, s. [příslušné číslo stránky]).

2.1 Překladatelská analýza originálu

Následující část práce předkládá překladatelskou analýzu výchozího textu dle modelu Christiane Nordové (1991).

2.1.1 Vnětextové faktory

2.1.1.1 Autor

Autor je v tomto případě totožný s vysílatelem. Jak již bylo zmíněno v úvodu, je jím cestovatelka a spisovatelka britsko-italského původu Freya Stark (1893-1993). Studovala historii a později také arabštinu a perštinu na Londýnské univerzitě. Svou první cestu na Blízký východ podnikla v roce 1927 a od té doby se do této oblasti opakovaně vracela celý život, primárně jako cestovatelka, během druhé světové války však také jako zástupce britského ministerstva informací. (Geniesse 1999, s. xv-xvi)

O svých výpravách napsala celou řadu cestopisných knih, jako první právě zde zpracovávaný titul *The Valleys of the Assassins*, který ji v anglicky mluvícím světě rychle proslavil. Těžiště jejího díla spočívá právě v cestopisech, mimo ně však vydala také čtyřdílnou autobiografii, dvě sbírky esejů a osm sbírek dopisů. V roce 1933 získala za zmapování Lorestánu a dalších perských oblastí ocenění od Britské geografické společnosti a roku 1972 jí byl udělen Řád britského impéria. (Geniesse 1999, s. xv-xvi)

Jelikož autorka v knize líčí v první osobě své vlastní zážitky, její osobnost je pro text klíčová. V některých částech sice subjektivní líčení ustupuje do pozadí ve prospěch objektivního popisu prostředí či převyprávění relevantní historie, čtenář má však neustále na paměti, že je to Freya Stark, kdo příběh vypráví. Autorka disponuje rozsáhlými znalostmi perské kultury a historie, jak je dokládáno četnými zmínkami historických souvislostí (později se stala velmi uznávanou odbornicí na oblast Blízkého východu).

2.1.1.2 Záměr a adresát

Obecně snad lze říci, že autorka se snaží čtenáři přiblížit cizí a vzdálenou kulturu s jejími krásami i stinnými stránkami, a zároveň předat své osobní zážitky jakožto evropské cestovatelky třicátých let v této části světa, do té doby Evropany navštěvované jen výjimečně.

Cílem předmluvy je zejména vysvětlit autorčin přístup a motivaci k cestování a poetický, čtivý způsob, kterým je napsána, může ve čtenáři vzbuzovat zájem začíst se do celé knihy. Spolu s celou knihou pak může čtenáře také přesvědčovat o pravdivosti svého názoru, a tedy že cestovat čistě pro zábavu je skutečně důvod dobrý a dostatečný; potažmo motivovat jej k vlastnímu cestování, což se však dá považovat spíše za možný účinek nežli vědomý záměr.

Slovy autorky, kniha je určena jednoduše veřejnosti: „But as this book is intended for the Public, and is therefore necessarily truthful, [...]” (VT 8) Konkrétně se pak bude jednat o adresáta ovládajícího anglický jazyk, se zájmem o Blízký východ, či zkrátka o cestování a cizí kultury obecně. Následuje otázka, do jaké míry se u cílového čtenáře předpokládá znalost perských reálií. Cestopisy zpravidla předpokládají, že téma může být pro čtenáře nové a nepřilíš známé, a totéž vyplývá i z následující části předmluvy:

„I have given events and impressions as they occurred, as accurately as I could. This I am particularly anxious to say in regard to the Treasure Hunt in Luristan, which might otherwise be suspected of fantasy by readers unacquainted with lands so sensational [...]” (VT 8)

Prvních několik stran kapitoly *A Journey to the Valley of the Assassins* je navíc věnováno vysvětlení, kdo jsou to asasíni, a jejich stručné historii. Na základě výše uvedeného lze tedy argumentovat, že předchozí hlubší znalost tématu se od čtenáře nepředpokládá.

Přesto je dobré zmínit, že v textu se občas vyskytují cizí výrazy a narážky na historické události, legendy a jiné reálie, které nejsou nijak blíže vysvětlené, jako například v následující pasáži:

„The old books [...] would throw much light on the ideas which governed the valley at this time, what Manichean or Magian heresy, with some pagan survival of philosophy lingering as among the Sabæans of Harran.“ (VT 218)

Běžný čtenář bez předchozího zájmu o tuto kulturní oblast pravděpodobně nebude příliš moudrý z pojmu *Manichean or Magian heresy*, ani si jej náležitě nespojí se *Sabæans of Harran*. Lze však argumentovat, že obdobné informace jsou v rámci celé kapitoly spíše okrajové, čtenář tak může bez potíží sledovat příběh i bez plného pochopení souvislostí a zůstává na jeho vůli, zda jej zaujaly natolik, aby si bližší kontext či vysvětlení vyhledal v jiných zdrojích.

2.1.1.3 Médium, čas a místo

Text pochází z knihy *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels*. Poprvé ji uvedlo na trh nakladatelství J. Murray v roce 1934 a od té doby vyšlo množství dalších vydání od celé řady nakladatelů, nejnovější v roce 2021 od původního nakladatelství J. Murray s předmluvou od Monishy Rajeshové. V této práci je využito vydání z roku 1983 od nakladatelství J. P. Tarcher.

Jedná se o dílo staré téměř devadesát let, mezi vznikem originálu a překladu je tedy značný časový odstup. V textu se jeho stáří projevuje využitím (z dnešního pohledu) formálnějšího rejstříku, výrazné je například používání spojky *for* namísto *because*. Dále může být příznačné používání nestažených tvarů jak v pásmu vypravěče, tak i v přímé řeči v rámci běžné konverzace, což mluvu činí pro současného čtenáře formálnější.

Dále je třeba vzít v rámci překladatelského procesu v úvahu, jaký vliv bude mít na recepci překladu místo vzniku originálu. Skutečnost, že výchozí text, byť psaný anglicky britskou autorkou, se soustředí na perské reálie, tento problém jaksi usnadňuje. Jedná se totiž tím pádem o obsah, který není výrazně vázaný na kulturní oblast jazyka, ve kterém je dílo psané, a reálie tak budou pravděpodobně přibližně stejně (ne)známé jak pro čtenáře anglického originálu, tak českého překladu. V jisté míře se nicméně tento faktor projevuje, a

to například používáním imperiálních jednotek či výraznou kapitalizací substantiv v předmluvě a tyto aspekty bude třeba během překladu řešit.

2.1.1.4 Funkce

Primární funkcí dle Jakobsonova dělení je funkce referenční. Cestopis má čtenáře obohatit o nové poznatky o Persii, o její současnosti, ale částečně též historii, avšak také předat autorčiny osobní zkušenosti a zážitky z cesty, ať už jde o cestování samotné, setkání a rozhovory s místními, či úvahy o historicky významných místech.

Jelikož je celý cestopis vyprávěn z pohledu autorky, hraje velmi významnou roli také funkce emotivní. Velmi patrná je jak v předmluvě, kde Stark koneckonců vysvětluje své vlastní motivace a názory, tak i v kapitole samotné.

Zejména v předmluvě je pak patrná také funkce poetická. Výrazné je například používání metafory a personifikace:

„Unfostered and unnoticed, the little flame so kindled fed secretly on my dreams.“ (VT 7)

„[...] had not those twin Virtues so fatal for *joie de vivre* of our civilized West, the sense of responsibility and the illusion, dear to well-regulated minds, that every action must have a purpose – had not these virtues of Responsibility and Purpose met me at every step [...].” (VT 7)

Funkci poetickou najdeme také přímo v kapitole, přestože oproti velmi silně poetizované předmluvě už se zdá umírněnější. Jako příklad uveďme následující metaforu (a zároveň hyperbolu):

„[...] and even Ismail, whom I accused of being the father of every mistake printed between Alamut and the Caspian, occasionally managed to say something one could believe.“ (VT 212)

V rámci předmluvy lze také s jistou nadsázkou (cílem je spíše pobavit) hovořit o funkci konativní, a to v následujícím úseku:

„And though personally I think the world is wrong, and I know in my heart of hearts that it is a most excellent reason to do things merely because one likes them, I would advise all those who wish to see unwrinkled brows in passport offices to start out ready labelled

as entomologists, anthropologists, or whatever other -ology they think suitable and propitious.” (VT 8)

Zvýrazněná část by se dala také považovat za nepřímé oslovení čtenáře naplňující funkci fatickou. Stejnou funkci nalezneme ojediněle i v kapitole:

„[...] this in itself is an argument for not carrying more than is absolutely necessary, for if you share them with all the country-side your tins of biscuits last a very few days.” (VT 227)

Nakonec můžeme zmínit také funkci metajazykovou v předmluvě:

„But as this book is intended for the Public [...].” (VT 8)

“This I am particularly anxious to say in regard to the Treasure Hunt in Luristan, which might otherwise be suspected of fantasy by readers unacquainted with lands so sensational: the only alteration made there is to disguise the situation of the treasure map and cave.” (VT 8)

2.1.2 Vnitrotextové faktory

2.1.2.1 Téma a obsah

Jak název knihy napovídá, jejím hypertématem jsou autorčiny výpravy po Persii, konkrétně mezi lety 1930-1932. Každá kapitola líčí jednu výpravu a kniha je tak rozdělená na jednotlivé ucelené příběhy, které lze číst i nezávisle na sobě (více v podkapitole 2.1.2.3) a můžeme je označit za subtémata. Stejně tak jako název knihy, i názvy jednotlivých kapitol jsou čistě popisné a zde rozebíraná kapitola *A Journey to the Valley of the Assassins* tedy líčí autorčinu cestu do Alamútského údolí a hledání legendárního alamútského hradu, kde kdysi pobýval zakladatel asasínské sekty Hasan-e Sabáh a po něm jeho následovníci.

Vybraný úsek začíná humornou situací, kdy se Stark snaží pro svou trasu vůbec získat nějaké orientační body, jelikož mapy dané oblasti (stejně tak jako mnoha dalších částí Blízkého východu) byly v době její cesty značně nedostatečné – koneckonců, právě za jejich upravení a doplnění získala v roce 1933 ocenění od Královské geografické společnosti. V úryvku dále popisuje svou cestu z vesnice Čala přes celé údolí, návštěvu zříceniny Hasanova hradu a četná setkání s místními během celé této cesty.

2.1.2.2 Presupozice

Jak již bylo blíže rozepsáno v kapitolách 2.1.1.2 a 2.1.1.3, kniha je určena veřejnosti, hlubší znalost tématu se tedy od čtenáře nepředpokládá, přestože v některých pasážích může pomoci. Presupozice čtenáře výchozího a cílového textu se zřejmě nebudou příliš lišit, jelikož cestopis pojednává o Persii a jedná se tak o téma přibližně stejně (ne)známé pro čtenáře jak anglického, tak českého.

Je také dobré podotknout, že problém presupozic v některých případech pramení spíše ze skutečnosti, že se jedná o úryvek delšího textu a určitý kontext tedy chybí, než z rozdílu mezi příjemcem výchozího a cílového textu. Příkladem může být např. perský výraz *charvardar* užitý na straně 222: V tomto kontextu není nijak blíže vysvětlen, z předchozí části kapitoly (jež ovšem není součástí překládaného úseku) však víme, že se jedná o mulaře (Stark 1983, s. 203).

2.1.2.3 Výstavba textu

Jak předmluva, tak kapitola jsou součástí většího textového celku, cestopisné knihy o autorčiných výpravách po Persii. Jak již bylo zmíněno v podkapitole 2.1.2.1, jednotlivé kapitoly se věnují samostatným, odděleným výpravám a fungují tak jako navzájem nezávislé celky. Dokládá to například opakované představování postav, které již figurovaly v předchozích kapitolách, jako je tomu kupříkladu u Ismáíla v kapitole III (Stark 1983, s. 204), IV (s. 236) a V (s. 253). Kapitola IV, *The Assassins' Castle of Lamiasar*, byla navíc skutečně vydána i samostatně, dokonce dříve, než se stala součástí knihy, a to v *The Geographical Journal*, Vol. 80 (1932, s. 47-56). Text je jednolitý, neobsahuje žádné poznámky pod čarou či přímé odkazy na jiné zdroje.

2.1.2.4 Nonverbální prvky

Součástí kapitoly je autorčina mapa údolí Alamút a jeho okolí s vyznačenou trasou putování. V knize se pak nacházejí ještě další tři mapy, jedna Mázandaránu a dvě Lorestánu, z čehož jedna se přímo váže ke kapitole *The Hidden Treasure*, a dále přibližná mapa v podkapitole *The Site of Kalar* a kresba Lamiasaru. Čtenář si díky nim může lépe představit trasu jednotlivých výprav, zároveň je ale také třeba si uvědomit, že zobrazované oblasti nebyly

v době autorčina putování zmapovány buď vůbec, anebo jen velmi spíše a předkládané mapy tak v době prvního vydání knihy představovaly velmi nové a do té doby nedostupné informace.

Kromě výše zmíněného neobsahuje kniha žádné další ilustrace či fotografie, toto se však mění v závislosti na vydání – například ve vydání nakladatelství *John Murray* z roku 1941 nalezneme kromě výše zmíněného hned na začátku knihy fotografii mulaře, kterého Stark nazývá *The Refuge of Allah*.

Jinak je kniha z hlediska nonverbálních prvků poměrně nevýrazná, graficky větším písmem je vždy pouze oddělený název kapitoly a specifikum zde využitého vydání je také záhlaví stránek: na levé stránce je vždy – písmem větším a odlišným od hlavního textu – uveden název kapitoly a na stránce pravé název jakési „podkapitoly“, shrnující obsah či nejvýznamnější aspekt dané dvojstránky.⁴

2.1.2.5 Lexikum

Volba lexika se částečně odvíjí od tématu. Jelikož je jedná o cestopis, objevují se často slova z oblasti geografie (*slate, ravine, precipice*), s ohledem na příjemce, kterým je širší veřejnost, se však nejedná o odborné výrazy. Popisy jsou naopak velmi živé a barvité, příroda je mimo jiné vykreslována nejen vizuálně, ale pomocí všech smyslů:

„[...] the grey-leafed sanjid tree in flower gave us a delicate smell as we passed.“
(VT 215)

„[...] the round white stones of the river bed and the red earth walls of Rudbar radiated heat upon us.“ (VT 215)

Autorka se navíc při popisech přírody často uchyluje k personifikaci, což nejen dodává poetickou hodnotu, ale také podtrhuje, jak „malí“ oproti ní cestovatelé a lidé obecně ve skutečnosti jsou:

„In a barren country roads cannot alter much, for they are ruled by the wells of water.“
(VT 215)

---

⁴ V rámci překladu nejsou tyto „podkapitoly“ vzhledem k formátu práce brány v potaz, jelikož grafické rozložení jednotlivých stránek se od originálu liší a jejich zakomponování přímo do textu považuji za příliš velký zásah, který by zásadně narušil jeho plynulost (navíc by bylo třeba rozhodnout, kde přesně která „podkapitola“ začíná a končí).

„[...] the Rock of the Assassins stands out like a ship, broad side on, from a concave mountainside that guards it from the north.” (VT 216)

Obecně se v popisných pasážích – nemusí se týkat jen přírody – setkáme s velmi rozvitými nominálními frázemi:

„The lair was elderly, wrinkled and rosy-cheeked, with mild manners a little rusted over by the country, dressed in a long frock-coat and the new peaked hat.“ (VT 216)

Pro text je mimo výše zmíněnou personifikaci příznačné i používání dalších rozličných tropů a figur. Uvedme například metaforu, která se výrazně projevuje v předmluvě, jak již bylo nastíněno v podkapitole 2.1.1.4, nicméně své místo má i v kapitole:

„Hasan himself must have glanced up at the mass of the castle and the cliffs behind it with an appraising eye while the Fates and his own fearless spirit were weaving his future.” (VT 218)

Dále můžeme zmínit například přirovnání (*stands out like a ship; people did not sit down like Adam and Eve, who had nothing else to do; to offer a wrong name is like wilfully misleading a stranger*), triádu (*told us of bears and foxes and hunting*) či juxtapozici (kontrast pohádkově krásné, úrodné kotliny s jejími obyvateli trýzněnými malárií na straně 226).

Text činí svébytným jemný humor a ironie, které jej celý prostupují a nejčastěji se projevují při líčeních neustálých kulturních střetů při setkání a rozhovorech s místními obyvateli. Z hlediska konkrétní volby slov se mohou projevit například hyperbolou:

„This sounded rather like a tourist resort, but our expert examination soon reduced the crowd of visitors to two parties within the last two years and an „English Ambassador” and his wife from Teheran some years ago.” (VT 219)

či opisným vyjádřením (průvodcovo fabulování a Ismáílovy vulgarismy):

„A green patch high up shows a small spring whence, said the guide, with obliging inventiveness, the castle’s water supply was drawn in conduits.” (VT 220)

„Ismail, whose mule had strayed off the path, was busy with a short but vivid sketch of its family history [...]” (VT 225)

Jelikož cestopis pojednává o Persii, významným prvkem v rámci lexika jsou také slova pocházející z perštiny – jedná se převážně o propria, zejména místní názvy, ale také jména osob; objevují se nicméně také původem perská apelativa (*anderun, charvardar*).

V rámci překladu bude třeba vyřešit problém jejich transkripce, protože pravidla pro přepis do angličtiny a do češtiny se liší.

Lexikum se přes časový odstup mezi vznikem výchozího a cílového textu neodlišuje příliš výrazně od současné slovní zásoby, nejvýraznějším prvkem je v tomto ohledu užívání spojky *for* namísto *because*, což je dnes řazeno do formálního rejstříku:

„We lit our *samovar* and sat round it in our coats, for a cool wind was blowing.“
(VT 221)

Text celkově spadá spíše do vyššího rejstříku, v některých případech nicméně tuto volbu přisuzuji spíše autorčině vůli a stylu vyjadřování nežli době vzniku, přestože tyto faktory se mohou navzájem mísit. Jedná se například o občasné používání formálního *many a/an* a substantiva v singuláru pro vyjádření plurálu (*one might collect many an old tale; many a time the two friends must have walked along these hillsides*), používání méně častých synonym (*flee* oproti *run away*) či neobvyklá, originální slovní spojení (*grave good breeding of the hills; general inaccuracy of human beings*).

2.1.2.6 Syntax

Pro text je příznačné používání rozvitých souvětí, a to od středně dlouhých:

„We left Shahrak and went again through burning reaches of red, hardened earth to Shutur Khan, where the Doctor’s brother lives in the summer and the Rock of the Assassins stands out like a ship, broad side on, from a concave mountainside that guards it on the north.“ (VT 216)

až po značně dlouhá a komplikovaná:

„We sat over these while the *pilau* was cooking, and watched the oil wicks go out one by one in the Chala houses while our host and his sons in their dark-blue rags and old frieze coats talked to us with the grave good breeding of the hills and, between long pauses, while the pipes glowed in the dusk, told us of the snowbound winter life, when wolves in packs fight the village dogs; of bears and foxes and hunting; and of the mountain streams that swell in spring and wash away the small precipitous fields.“
(VT 213)

Nutno podotknout, že souvětí nejsou nutně složitá čistě kvůli počtu vět a jejich vzájemnému postavení, ale také díky rozvitosti jednotlivých vět a větných členů a četnosti větných členů mnohonásobných, což lze ilustrovat i na vybrané větě z předchozího souvětí:

„[...] while our host and his sons in their dark-blue rags and old frieze coats talked to us with the grave good breeding of the hills [...].” (VT 213)

Tato rozvitá souvětí jsou však střídána také větami jednoduchými, často právě v návaznosti na předcházející dlouhé souvětí, na které reagují a v kontrastu s ním pak působí velmi úderně, což činí celý text živějším a přístupnějším:

„This one was light and clear, and no doubt Hasan himself and many travellers before and after sat here in the shade: merchants from China and India; messengers from Egypt and Syria; governors of scattered strongholds from Isfahan to the Kurdish hills. Not a memory of it all remained.” (VT 215)

„Henceforth I made up my mind to collect my own names and fill them in as I went along, and began gradually to discover the joys and difficulties of a geographer, and the general inaccuracy of human beings which, I believe I have read in the *History of European Morals*, is the cause of half the troubles of mankind. I came to endorse this.” (VT 212)

Velká četnost vět jednoduchých a kratší, syntakticky značně jednodušší souvětí jsou příznačné také pro přímou řeč:

„If your eye is diseased, and you smear ointment made from the cuckoos' eyes upon it, it will heal. Allah makes all things useful. This is written in a book called *The Peculiarities of Beasts*. It is true. You can buy it in the bazaar.” (VT 223)

„Our lord ‘Ali placed a sentry before it and told him that no one was to be allowed to leave the castle, for he meant to capture the Shah Nevisar. But the Shah's mother was a witch, and she changed him and his son into a ram and a black dog, and they trotted out through the gate unsuspected by the sentry and fled.” (VT 225-226)

Ve druhém příkladě si povšimněme zejména opakovaného souřadného spojování vět pomocí spojky *and*.

2.1.2.7 Suprasegmentální prvky

Výrazným suprasegmentálním prvkem je v rámci textu využití kurzívy. Autorka ji využívá při zmínce cizojazyčných výrazů – primárně se jedná o slova původem z perštiny, jako např. *anderun*, *charvardar*, *chadur*; dále však také z ruštiny (*samovar*) či francouzštiny (*joie de vivre*). Další využití kurzívy zahrnuje grafické vyznačení názvů děl (*History of European Morals*, *The Peculiarities of Beasts*) a také zdůraznění části výpovědi:

„*Why* are you here alone?“ (VT 7)

„*What* do you intend to *do*?“ (VT 7)

Poslední zmíněné použití kurzívy je na rozdíl od češtiny pro angličtinu příznačné. Jak uvádí Dušková, slovosled má v analytické angličtině primárně gramatickou funkci a oproti češtině, která jej využívá jako primární funkční prostředek v rámci aktuálního členění větného, je v angličtině tato možnost značně omezená. (2012, s. 518-19) Pro zdůraznění konkrétní části výpovědi tedy může angličtina využít namísto přesunutí slova či slovního spojení do rématu jeho grafické zvýraznění kurzívou. Užití kurzívy při překladu do češtiny by však bylo nevhodné, zdůraznění se tedy zpravidla řeší právě změnou slovosledu.

Dalším suprasegmentálním prvkem je grafické vyznačení přímé řeči pomocí horních dvojitých uvozovek a dále hojně užívání interpunkce – konkrétně čárky, dvojtečky a středníku – v rámci dlouhých, rozvitých souvětí, které značí jistý intonační a významový předěl, a dělí tak souvětí na kratší, snadněji uchopitelné části. Příklad uvedený níže dokládá užívání středníku a dvojtečky, jež značí výraznější předěl nežli čárka:

„It was not needed; he told me that you yourself would be able and kind enough to do all that may be necessary for my assistance here,‘ said I rather unpardonably: but Persia is bad for one’s morals.“ (VT 217)

2.2 Metoda překladu

Překladatelská metoda se opírá o koncepci Jiřího Levého, jak ji popisuje ve svém *Umění překladu* (2012). Jednotlivá překladatelská řešení tedy vychází z funkčního hlediska:

„[...] hledisko funkční, které zkoumá, jaké sdělovací funkce mají jednotlivé jazykové prvky a které sdělovací prostředky ve vlastním jazyce mohou plnit stejnou funkci.“
(2012, s. 28)

Při překladu je dále třeba zohlednit takzvanou „dvojitou normu v překladu“: normu reprodukční (požadavek věrnosti, výstižnosti) a normu „uměleckosti“ (požadavek krásy). (Levý 2012, s. 82) Překlad si klade za cíl obě složky náležitě vyvážit, zejména pak jelikož se jedná o text značně beletrizovaný a funkce poetická tak hraje významnou roli.

Jelikož sama neovládám perštinu, ani se nijak nespécializuji na oblast Blízkého východu, nedílnou součástí překladatelského procesu tvořily také konzultace s íránistkou Marianou Pokornou, které vděčím za transkripci perských místních názvů, vlastních jmen a apelativ a také za vysvětlení samotného transkripčního procesu a potřebných reálií.

2.3 Překladatelské problémy a jejich řešení

Následující část práce se věnuje překladatelským problémům, které se při překladu vyskytly. Vzhledem k rozsahu práce nelze uvést plný výčet a jedná se tedy pouze o určitý výběr. Uvádím zde proto takové, které považuji za nejvýraznější, a dále ty, u nichž by se řešení mohlo jevit jako sporné, a tudíž jej v komentáři blíže rozvádím a vysvětluji.

Problémy jsou rozdělené do čtyř skupin: syntaktické, lexikální, stylistické a pragmatické. Rozdělení je nicméně třeba brát do jisté míry jako orientační, jelikož popisované problémy jsou zpravidla komplexního charakteru a nezapadají tak výhradně do jediné „škatulky“.

2.3.1 Rovina lexikální

2.3.1.1 Perština a její transkripce

Specifickým překladatelským problémem byla transkripce jmen, místních názvů a dalších výrazů pocházejících z perštiny. Transkripce perštiny nemá zcela ustálená pravidla, v rámci překladu byla tedy zvolena taková, která je v českém íránistickém prostředí nejběžnější, a sice transkripce odrážející zvukovou podobu slov. (Pokorná 2021, s. 11-12) Jak je podrobněji popsáno níže, perská abeceda některé vokály vůbec nezapisuje, a v některých případech navíc nebylo možné dohledat zápis slova v původní netranskribované podobě, výsledná transkripce tedy odráží nejpravděpodobnější výslovnost ve spisovné perštině.

Pro zápis perštiny se používá perská abeceda, což je modifikované arabské písmo. Pro naši transkripci je podstatné, že tato abeceda umožňuje z vokálů zapsat pouze hlásky, jež se do češtiny přepisují jako dlouhé *á, ú, í* a krátké koncové *-e*. Vokály přepisované do češtiny jako krátké *e – i (– a), o – u* se nezapisují a zůstávají výslovnostními variantami, což platí i pro transkripci anglickou a vysvětluje občasné transkripční odchylky, které se vyskytují v anglickém originále: např. *Mazanderan* oproti (dnes) běžněji používanému *Mazandaran*. Z těchto vokálů byly pro českou transkripci zvoleny varianty *e* a *o*.

V případě, kdy se v anglické transkripci užívá zdvojených konsonant, je v češtině přípustné jak zapsání zdvojené konsonanty, tak její redukce na jednoduchou. Pro tento překlad byla zvolena redukce ve všech případech s výjimkou slova *Alláh*, které je v češtině

výrazně více ustálené v této podobě. Hláska *ejn*, neboli ráz není v rámci překladu zohledněna.⁵

Varianty existují také pro transkripci perských slov přejatých z arabštiny. V rámci tohoto překladu se jedná o jména *Hasan-i-Sabbah*, *Rashid-ed-Din* a *Nizam-ul-Mulk*. Při transkripci záleží na tom, zda se odvíjí od arabské, či perské výslovnosti. Anglický přepis odráží perskou, při překladu se jí tedy řídím také a volím zápis *Hasan-e Sabáh*, *Rašídudín* a *Nizámolmolck*.

Specifický přístup si vyžádaly pojem *sanjid tree* a jméno či titul *the Refuge of Allah*. *Sanjid* je anglická transkripce perského názvu stromu. V češtině by jeho transkribovaný ekvivalent zněl *sandžed*, strom má však také český název a tím je *hlošina úzkolistá*. V angličtině se stromu tradičně říká *Russian olive*, *silver berry*, *oleaster* či *wild olive*. (*Elaeagnus* 2022) Proč se autorka rozhodla uvést transkripci namísto anglického jména nezjistíme, nabízí se však odpověď velmi pragmatická – dopátrat se anglického názvu bez znalosti latinského, či bez náležité konzultace s botanikem mohlo být v době vydání knihy velmi náročné a jelikož se jedná o skutečně okrajovou informaci, ponechání perského názvu mohlo vyplynout jako ideální kompromis mezi generalizací a užitím anglického ekvivalentu. V českém překladu uvádím název *hlošina*, jelikož výpovědní hodnotu v tomto případě považuji za podstatnější než zachování koloritu.

Nejzáhadnějším výrazem se ukázal být *the Refuge of Allah*. V knize je takto označován jeden z mularů, kteří Stark doprovázejí. (Stark 1983, s. 204) Není nicméně vysvětleno proč a dopátrat se vhodného překladu se ukázalo být poměrně náročným úkolem. Nejedná se totiž o zavedený výraz a mimo tuto knihu se mi nepodařilo najít jediný případ, kde by byl titulem *the Refuge of Allah* označen člověk (pojem se využívá výhradně jako abstraktum). Nabízel se tedy jedině volný překlad, např. v podobě *služebník Alláhův*.

O něco jasnějším se výraz stal po nahlédnutí do vydání od *John Murray* z roku 1941, v níž je otištěná jediná fotografie, a to shodou okolností právě onoho muže. Z popisku pod fotografií vyplývá, že *the Refuge of Allah* je autorčiným překladem původního výrazu *Hujjat Allah*, v české transkripci *Hodžatoláh*. Jedná se o překlad poněkud nepřesný, jelikož *hujjat* či *hojjat* znamená *důkaz*, *argument*, *znamení*. Celý výraz pak tedy znamená něco jako *důkaz*

---

⁵ Pro její správné vyznačení by bylo třeba dohledat všechna transkribovaná slova v původním perském zápisu, což se u některých nepodařilo, tudíž považujeme tuto variantu za nejvhodnější.

Boží a v islámském kontextu má několik významů,⁶ z nichž v našem kontextu by mohlo přicházet v úvahu pouze „*a high official in the hierarchy of Isma'ili missionary activities*“ (Hojjat, 2012). Ani to ale příliš nedává smysl, jelikož v kapitole se jedná o mulaře. *Hodžatoláh* však může být také křestní jméno, což v kontextu knihy působí nejpravděpodobněji, přestože se autorka rozhodla uvést pouze anglický překlad jeho významu. Proč tak učinila opět zůstává nezodpovězenou otázkou, zejména protože tento pojem ani důvod, proč je tak onen muž nazván, nejsou v textu nijak vysvětleny.

Nakonec tedy převádím *the Refuge of Allah* jako *Hodžatoláh*. Má interpretace je taková, že se ve skutečnosti jedná o mulařovo křestní jméno, pojem v sobě však současně ponechává i možnost interpretace jako titulu popsaného výše. Zároveň tuto variantu považuji za srozumitelnější pro čtenáře, pro nějž by zřejmě byl pokus o český překlad přibližně stejně vypovídající jako pro mě anglický originál, který považuji za (v rámci jinak velmi zdařilého textu) poněkud nešťastné řešení.

2.3.1.2 Přechylování příjmení

Problém přechylování se v textu vyskytuje pouze v jediném případě, a to u jména samotné autorky, Freyi Stark. *Internetová jazyková příručka* uvádí o přechylování následující:

„V běžné komunikaci není přechylování příjmení povinné v tom smyslu, že by bylo nařízeno zákonem, vyhláškou či předpisem. Pro jazykový systém češtiny jako flektivního jazyka je však zcela přirozené, vychází z jeho strukturních vlastností [...]“

A dále také:

„Podle tradice však v češtině obvykle nepřechylujeme příjmení některých známých osobností (např. *Edith Piaf*, *Marilyn Monroe*, *Gina Lollobrigida*). [...] Nepřechylená zůstávají též příjmení některých zahraničních spisovatelek na obálkách knih, protože jejich jména jsou chápána jako obchodní značky.“

Na základě těchto faktorů jsem se rozhodla v překladu i teoretické části práce ponechat nepřechylenou variantu Stark. Je však dobré zmínit, že se jedná o individuální posun a v praxi by záleželo také na konkrétní překladatelské zakázce a přání klienta, případně na konvencích nakladatelství.

---

⁶ Všechny významy jsou blíže vysvětleny zde:

<https://www.iranicaonline.org/articles/hojjat?fbclid=IwAR2VT2aeuQdiazbJJIZQ6hNladDNBt5yca0aAM4dHcnvydugtUXXjrh3lrZA>

2.3.1.3 Kapitalizace

Psaní malých a velkých písmen se v češtině a v angličtině řídí odlišnými pravidly, kapitalizace v překladu se tudíž od originálu liší. Ve většině případů je volba jednoznačná a tyto zde nebudou blíže rozebírány, ráda bych však krátce zmínila několik výrazů, jejichž řešení se ukázalo poněkud méně jasným. V angličtině se s kapitalizací setkáme mnohem častěji než v češtině, což je dáno jejím historickým vývojem (Millward a Hayes 2012), jednalo se tedy bez výjimky o rozhodování, zda původní kapitalizaci zachovat, či nikoli.

Jednou ze situací, kde řešení není zcela jednoznačné, je užití velkých písmen u personifikovaných abstrakt v předmluvě. V případech, kdy je personifikace z hlediska významu a estetické funkce výpovědi klíčová, velké písmeno ponechávám – jedná se o případy *Chance, Fate, Responsibility, Purpose*. U substantiv *Virtues* a *Public* mi však personifikace nepřijde příliš výrazná a v češtině by tak kapitalizace mohla působit spíše podivně, rozhodla jsem se tedy velké písmeno zaměnit za malé.

Lehce zavádějícím může být také perské slovo *Arbab*. *Arbab* je označení vlastníka půdy a váženého muže v rámci vesnice. (Rasek, 2011) Jedná se tedy o jisté postavení a z toho důvodu tedy píši malé písmeno. Podle současných pravopisných pravidel by navíc bylo příhodnější psát jej s malým písmenem i v angličtině.

Poněkud nejednoznačným zůstává zápis názvů transkribovaných z perštiny. Perština malá a velká písmena nerozlišuje a anglická transkripce se zřejmě řídí pravidly pro psaní malých a velkých písmen v angličtině. U většiny slov zůstává kapitalizace v češtině nezměněná, jistý problém však nastal ve dvou případech, a to u výrazů *Bagh Dasht – Garden of the Desert* a *Kafir-gul – Unbelievers' Flower* (překlady jsou v originále u obou názvů explicitně uvedeny). V obou případech jsem se rozhodla řídit českými pravidly pro psaní velkých písmen a aplikovat je i na transkribované perské názvy, které tím pádem zrcadlí svůj přeložený protějšek: oázu *Bagh Dasht* tedy zapisuji jako Bágh dašt (Pouštní zahrada) a květiny *Kafir-gul* jako *káfir-e gol* (květiny bezvěrců).

2.3.2 Rovina syntaktická

Překladatelské problémy na syntaktické úrovni pramení zejména z užívání dlouhých souvětí, kde bylo mnohdy nutné měnit slovosled či přeskládat jednotlivé části, případně rozdělit souvětí na kratší větné celky. Svou roli hraje také rozdílnost jazykových systémů češtiny a

angličtiny, jako například větší nominálnost angličtiny, pevnější slovosled či polovětné vazby. Vybrané problémy a jejich řešení předkládám níže.

2.3.2.1 Slovosled

Jak uvádí Dušková, „[v analytické] angličtině je slovosled především prostředek roviny gramatické, tj. postavení slova ve větě je formální signál jeho syntaktické funkce.“ (2012, s. 518) Naproti tomu ve flektivní češtině představuje slovosled funkční prostředek primárně na rovině aktuálního členění větného, tedy určuje výpovědní dynamičnost jednotlivých větných členů na ose téma – réma. (2012, s. 519) Z toho plyne nutnost slovosled v rámci překladu měnit tak, aby postavení větných členů odráželo jejich výpovědní dynamičnost:

„Something weighted on ‘Aziz’s mind.“ (VT 224)

„Azize něco tížilo.“ (P 18)

Kvůli výpovědní dynamičnosti bylo občas nutné zaměnit i pořadí jednotlivých vět v rámci souvětí, jako je tomu u následujícího příkladu:

„[...] I took them home with me to dress the wound, and found that they turned into natural human girls as they trotted with their hands in mine through the starlit valley now filled with damp night smells of earth after the ploughing.“ (VT 223)

„[...] a tak jsem je vzala k sobě domů na ošetření a když jsem je vedla za ruku přes hvězdami osvětlené údolí, nyní zalité vlhkou noční vůní zorané půdy, proměnily se najednou v obyčejné lidské holčičky.“ (P 18)

Podtržená věta tvoří réma výpovědi, vedlejší věta příslovečná, která v originále následuje, však plní „stejnou syntaktickou funkci jako příslovečné určení vyjádřené adverbiem nebo substantivní vazbou“ (Dušková 2012, s. 627), a tudíž také kvůli své funkci zaujímá základní postavení za podtrženou větou hlavní, kterou rozvíjí. Syntaktické postavení příslovečného určení je sice do jisté míry variabilní a čistě teoreticky by bylo možné obě věty prohodit, vzhledem k hutnosti informací obsažených ve větě příslovečné by ovšem výsledné souvětí působilo velmi těžkopádně, gramatická funkce slovosledu je tedy v tomto případě primární. Jak bylo popsáno výše, v češtině určuje slovosled výpovědní dynamičnost jednotlivých prvků, a tudíž pokud bychom se řídili pořadím vět originálu, rématem by se v překladu stala vedlejší věta příslovečná, čímž by se změnil původní význam.

2.3.2.2 Kondenzace a dekondezace

„Transformace věty ve větný člen se označuje jako kondenzace, její výsledek jako kondenzát. [...] Obrácený slohotvorný proces, při němž se kondenzát rozpouští ve větu, se nazývá dekondezace.“ (Jelínek 2017) V překladu bylo vzhledem k častému výskytu nominálních struktur a polovětných vazeb v angličtině třeba přistupovat zejména k dekondezaci, nicméně jak bude ukázáno níže, v některých případech došlo i ke kondenzaci.

Dekondezací lze ilustrovat na následujících příkladech:

(1a) „I found the Arabab dispensing judgments at his door [...]“ (VT 223)

(1b) „Arbába jsem našla, jak u sebe přede dveřmi rozsuzuje vesničany [...]“ (VT 18)

(2a) „[...] Ismail managed skilfully, taking the current slantwise, up to his thighs in water [...]“ (VT 215)

(2b) „Ismáíl se úkolu mistrně zhostil a s vodou až po stehna řeku překonal našikmo proti proudu [...]“ (P 12)

(3a) „[...] those twin Virtues so fatal to *joie de vivre* of our civilizes West, the sense of responsibility and the illusion, dear to well-regulated minds, that every action must have a purpose [...]“ (VT 7)

(3b) „[...] nebýt oněch dvou ctností tak zhoubných pro *joie de vivre* našeho civilizovaného Západu, smyslu pro zodpovědnost a iluze (a tu mají moudré hlavy rády), že každý čin musí mít svůj cíl. [...]“ (P 8)

V příkladech (1a) a (2a) se jedná o polovětné vazby, přesněji participia, kterým by v češtině odpovídal přechodník či přídavné jméno slovesné. Přechodník vzhledem k jeho archaičnosti použít nelze a přídavné jméno slovesné by v těchto případech působilo nepřirozeně, participia tedy dekondezuji jednou pomocí věty vedlejší doplňkové (1b) a podruhé větou hlavní ve slučovací poměru (2b).

V příkladě (3a) se jedná o postponovaný přívlástek k substantivu *illusion*. Přívlástek je součástí relativně dlouhé nominální fráze, pro větší přirozenost a čtivost jej tedy dekondezuji ve formě parenteze.

K dekondezaci dochází také při překladu adjektiva *snowbound* v nominální frázi *snowbound winter life* (VT 213) jako *život během zim*, *kdy vesnici od zbytku světa odřízne*

sníh (P 11). K tomuto konkrétnímu posunu dochází, jelikož čeština jednoduše nemá ekvivalentní adjektivum, kterým by zmiňovanou skutečnost popsala.

V ojedinělých případech dochází také ke kondenzaci, což můžeme ukázat na následujícím příkladě:

„By the time I had seen the invalid, uselessly as usual, and then seen about a dozen more, and given all the quinine and castor oil I could spare, [...]“ (VT 227)

„Poté, co jsem prohlédla maroda, zbytečně jako vždycky, a pak ještě tučet dalších, rozdala veškerý postradatelný chinin a ricinový olej, [...]“ (P 20-21)

Vedlejší věta přívlastková *I could spare* by se v tomto kontextu dala přeložit i doslovněji, ve stejné syntaktické funkci, tedy například jako *který jsem mohla oželeť*. Uchyluji se nicméně ke kondenzaci, protože věta je součástí značně komplikovaného souvětí, které ovšem nelze rozdělit na kratší celky, jelikož by se tím ztratila jeho dynamika (a tudíž estetická funkce), a proto se zdá být nejschůdnějším řešením souvětí „zjednodušit“ alespoň ubráním jedné věty vedlejší.

2.3.2.3 Krácení souvětí

Jak již bylo zmíněno v analýze, pro text jsou typická spíše dlouhá, v některých případech i značně komplikovaná souvětí, ze kterých navíc občas kvůli nutnosti výše probírané dekonverzace vznikají v překladu souvětí ještě komplikovanější. Jedním ze způsobů, jak se s tímto problémem alespoň částečně vypořádat, je například výše zmíněná kondenzace, dalším pak rozdělení souvětí na vícero kratších větných celků. Dlouhá souvětí považuji za osobitý způsob autorčina vyjadřování, snažila jsem se je tedy pokud možno nerozdělovat. V řadě případů se tomu však nedalo vyhnout, protože celé souvětí by bylo příliš nepřehledné či těžkopádné:

„We sat over these while the *pilau* was cooking, and watched the oil wicks go out one by one in the Chala houses while our host and his sons in their dark-blue rags and old frieze coats talked to us with the grave good breeding of the hills and, between long pauses, while the pipes glowed in the dusk, told us of the snowbound winter life, when wolves in packs fight the village dogs; of bears and foxes and hunting; and of the mountain streams that swell in spring and wash away the small precipitous fields.“ (VT 213)

„Kolem těch jsme se usadili, zatímco se vařil *pilaf*, a pozorovali jsme, jak knoty petrolejek v čalských domech jeden po druhém zhasínají. Náš hostitel a jeho synové, odění do nuzných tmavomodrých látek a starých frýzových kabátů, s námi hovořili s tou vážnou zdvořilostí horalů a mezi dlouhými odmlkami, během nichž do šera měkce zářily dýmky, nám vyprávěli o životě během zim, kdy vesnici od zbytku světa odřízne sníh: o tom, jak vlčí smečky vedou boje s vesnickými psy; o medvědech a liškách a lovu; a o tom, jak se na jaře horské potoky vylíjí z koryt a smetou maličká pole ve srážech.“ (P 11)

Autorka navíc k rozčlenění souvětí hojně používá středníky a dvojtečky, které značí výraznější předěl nežli čárka, v některých případech jsem se tedy rozhodla souvětí v těchto místech rozdělit spíše tečkou:

„Here, I thought, all difficulty was over: I had now but to look around me, to learn, and to enjoy.“ (VT 7)

„Myslela jsem, že tady všechny obtíže končí. Teď už se mohu jen rozhlížet kolem, učit se a radovat.“ (P 8)

2.3.3 Rovina stylistická

Jak již bylo zmíněno v analýze, text se lexikálně řadí spíše do vyššího rejstříku a je výrazný svým barvitým, obrazným vyjadřováním s využitím rozličných tropů a figur a rozvitých nominálních struktur. V následující části krátce uvádím několik vybraných příkladů a popisují svá překladatelská řešení.

Vyšší rejstřík odrážím například volbou méně obvyklých až knižních výrazů (*prchnout* oproti *utéct*; *na sklonku* oproti *na konci*, *pakliže* oproti *pokud*) – nutno však podotknout, že tato volba souvisí také s faktorem času a jejím cílem je také naznačit stáří překládaného textu.

Ne vždy se daří zachovat stejnou stylistickou příznakovost, například konkrétní obrazné vyjádření, a tyto nivelizace se pak snažím kompenzovat na jiných místech. Pro ilustraci uvádím následující příklad:

„[...] and even Ismail, whom I accused of being the father of every mistake printed between Alamut and the Caspian, occasionally managed to say something one could believe.“ (VT 212)

„[...] a dokonce i Ismáíl, kterému jsem přiřkla vinu za všechny chyby vytištěné od Alamútu až po Kaspické moře, občas vypustil z úst něco, čemu se dalo uvěřit.“ (P 11)

V originále figuruje metafora *whom I accused of being the father of every mistake*, kterou se mi nepodařilo zachovat a explikuji tedy její význam stylisticky neutrálnějším *kerému jsem přiřkla vinu za všechny chyby*. I překlad však zachovává komickou hyperbolu, jež je pro souvětí klíčová a již se naopak snažím akcentovat výraznějším *od Alamútu až po Kaspické moře* namísto neutrálnějšího *mezi Alamútem a Kaspickým mořem*. *Manage to say* dále překládám idiomatičtějším *vypustit z úst*.

V následujícím příkladě naopak personifikace zůstává:

„East and west of the rock, far below, run the two streams that form the Qasir Rud; they eat their way through scored and naked beds.“ (VT 220)

„Hluboko pod námi protékaly východně a západně od skaliska dva potoky, které společně tvořily Qasír Rúd a prokousávaly se rýhou holého koryta.“ (P 17)

Snažím se také zachovávat lehkou ironii, se kterou autorka často píše – v níže uvedeném příkladě tedy náznak, že člověka by při pohledu na Skálu měly přepadnout specifické pocity, které ale v jejím případě možná nejsou úplně skutečné.

„I contemplated it [the Rock of the Assassins] with the feeling due to an object that still has the power to make one travel so far [...]“ (VT 216)

„Prohlížela jsem si ji s pocity, jaké náleží něčemu, co člověka stále dokáže přimět cestovat do takových dálek [...]“ (P 14)

2.3.4 Rovina pragmatická

2.3.4.1 Tykání a vykání

Angličtina tykání a vykání nerozlišuje, což překladatele do češtiny nevyhnutelně staví před vlastní volbu. V překládaném textu bylo nutné mezi těmito dvěma způsoby oslovení rozhodnout pouze v jednom případě, a to v rozhovorech mezi Freyou Stark a Azízem. Konvence v tomto směru není zcela jednoznačná, v překladu nicméně volím vzájemné tykání, jelikož oba pojí dohromady takzvaná sémantika sounáležitosti, kterou Jurman vysvětluje následovně:

„Přítomnost či absence sounáležitosti, ovlivňující volbu oslovení, závisí na míře společně sdílených skutečností mezi sociálně rovnocennými mluvčími.“ (2001)

Freyu s Azízem považují v jejich situaci jakožto společníky na cestách za sociálně rovnocenné, snad lze říci i za přátele. Cestovatelé, stejně tak jako horolezci a lezci, si navíc tradičně navzájem tykají. Vykání by tedy mohlo působit příliš strojeně.

Dalším faktorem v tomto rozhodování by mohla být dobová zvyklost v perštině, kterou spolu oba cestovatelé ve skutečnosti hovoří a která tykání a vykání také rozlišuje. Příslušné informace se však nepodařilo dohledat, a tudíž volbu zakládám na argumentech předložených výše.

2.3.4.2 Převod jednotek

Jelikož autorka pochází z anglosaského prostředí, používá v textu imperiální jednotky, konkrétně stopy a míle. Vyvstává otázka, zda tyto jednotky ponechávat, či převést do metrického systému, který bude českému čtenáři bližší a snadněji si hodnoty představí. Pro převod jednotek hovoří fakt, že celý cestopis se odehrává v Persii (kde se mimochodem od roku 1925 také používá metrický systém), a tudíž není nutné zachovávat imperiální jednotky jako kolorit příznačný anglosaskému prostředí. Na druhou stranu, lze argumentovat, že cestopis je psán z pohledu britské autorky a ponechání původních jednotek tedy akcentuje její vlastní kulturní pozadí, na které při čtení knihy nelze zapomínat.

V rámci překladu jsem se nakonec rozhodla jít vstříc cílovému čtenáři a jednotky převést, neboť si myslím, že ponechání imperiálních na základě druhého argumentu by v daném kontextu nemělo příliš velký efekt. Zároveň však připouštím, že taková volba by také měla své opodstatnění a v případě překladu celé knihy by bylo možné ji zvážit.

2.3.4.3 Vliv faktoru času

Jak již bylo zmíněno výše v analýze (2.1.1.3), jedná se o text starý bezmála devadesát let, což se projevuje i na jeho podobě. Dle mého soudu to však jeho čtení výrazně neztěžuje, jelikož angličtina neprošla za uplynulé století tak výrazným vývojem jako například čeština. V překladu se pokouším stáří textu odrážet volbou některých knižních výrazů (*oděný* namísto *oblečený*; *mne* místo *mě/mně*; *poté* oproti *potom*; skloňování zájmena *on* ve 2. a 4. pádě jako *jej* apod.), přílišnou archaizaci bych však považovala za nevhodnou, jelikož by pak text

nesplňoval princip funkčního překladu, který by měl mít na cílového čtenáře stejný účinek jako text výchozí na čtenáře originálu. (Levý 2012, s. 28)

2.3.4.4 Poznámky pod čarou

V několika případech přidávám pod čarou poznámku překladatele. Číním tak s ohledem na fiktivní zadání, podle kterého slouží text jako ukázka pro nakladatele – jelikož se jedná pouze o úryvek kapitoly, je text do jisté míry vytržený z kontextu, a právě tento kontext se poznámkami snažím dodat. Ve chvíli, kdy by se překládala celá kapitola, by tedy poznámky nebyly třeba.

Nabízí se zároveň otázka, zda pomocí poznámek nevysvětlovat také apelativa přejatá z perštiny, která cílový čtenář nemusí znát (*andarún*, *hádží*, *čárvárdár* apod.). V případě slova *čárvárdár*, jež má v češtině svůj přímý ekvivalent (*mulař*), dodávám vnitřní vysvětlivku, jelikož se jedná o velmi nenápadný zásah do textu – a zároveň také o slovo, které je obdobným způsobem popsáno v předchozí (nepřekládané) části kapitoly. U slov, jejichž objasnění by si vyžádalo celou poznámku pod čarou, jsem se rozhodla držet se originálu a vysvětlení nepřidávat (autorka pojmy také blíže nevysvětluje, přestože anglickému čtenáři pravděpodobně nejsou o nic bližší nežli čtenáři českému, a to ani v kontextu celé kapitoly).

2.4 Překladatelské posuny

Gromová (2009, s. 57) rozlišuje mezi posunem konstitutivním (objektivním) a individuálním (subjektivním). Konstitutivním rozumíme takový posun, který je vzhledem k rozdílu mezi jazykovým kódem originálu a překladu a jejich stylistickými a kulturními konvencemi nezbytný. Naproti tomu individuálním je posun, který odráží jisté individuální projevy překladatele a je tedy výsledkem jeho idiolektu a vlastní interpretace překládaného textu. (2009, s. 58-59) S těmito termíny pracuje také Popovič, který posuny nazývá výrazovými změnami a popisuje je jako „prejav nemožnosti dosiahnuť úplnú vernosť originálu, ale paradoxne je aj prejavom úsilia vyhnúť sa „nevernosti“ a dosiahnuť totožnosti za cenu istej zmeny“. (1975, s. 121) Levý k individuálním posunům přidává tzv. intelektualizaci. (2012, s. 132)

V následující části popíši vybrané konstitutivní a individuální posuny, ke kterým v rámci mého překladu došlo.

2.4.1 Posuny konstitutivní

Mezi posuny konstitutivní můžeme zařadit například právě výše rozebíranou změnu slovosledu kvůli zařazení větných členů na ose výpovědní dynamičnosti či dekondukcí polovětných vazeb. Dále pak třeba náhradu anglického pasiva za pasivum zvrtné (1) či změnu slovesného rodu na aktivum (2):

(1a) „[...] I would show my map to the men squatting round the *samovar*, and explain how it is gradually made by the report of travellers [...].“ (VT 212)

(1b) „[...] jsem mapu ukazovala mužům usazeným okolo samovaru a vysvětlovala jsem jim, jak se postupně dotváří díky zprávám cestovatelů, [...].“ (P 10)

(2a) „My feeble attempt to explain the difference between a map and a snapshot was not believed for a moment.“ (VT 216)

(2b) „Mým chabým pokusům vysvětlit mu rozdíl mezi mapou a fotografií ani na chvíli neuvěřil.“ (P 13)

Angličtina má tendenci pasivum používat výrazně více než čeština, jeho plošné překládání formou pasiva složeného by tedy působilo příznakově a činilo by text formálnějším (v češtině je používání pasiva příznačné zejména pro styl odborný).

Mezi konstitutivní posuny patří také transpozice, tedy „nutné gramatické změny v důsledku odlišného jazykového systému“ (Knittlová 2010, s. 19), konkrétně změna slovního druhu. Dále lze v rámci tohoto překladu mezi posuny konstitutivní počítat také transkripci perských proprií a apelativ.

2.4.2 Posuny individuální

2.4.2.1 Intelektualizace

Intelektualizací se rozumí překladatelova interpretace a následné zlogičťování textu. Levý intelektualizaci rozděluje na tři typy: zlogičťování textu, vykládání nedořečeného a formální vyjadřování syntaktických vztahů. Je dobré podotknout, že intelektualizace text může zbavit „umělecky účinného napětí mezi myšlenkou a jejích vyjádřením“ (2012, s. 132), a tudíž je třeba jí využívat opatrně. Snažím se k ní tedy nepřístupovat zbytečně, v některých případech ji však považuji za přínosnou, jako například v řešeních uvedených níže. V překladu jsem tedy využila všechny tři typy. Prvním je zlogičťování textu:

„The sun was shining the next day for I slept late.“ (VT 217)

„Dalšího rána jsem si přispala a když jsem otevřela oči, slunce už svítilo.“ (P 14)

Význam originální věty je zjevný, pragmaticky tedy funguje, logicky vzato však poměr mezi dvěma větami nedává smysl. V angličtině čtenáře věta příliš nezarazí, doslovný překlad *slunce už svítilo, protože jsem si přivstala* by však působil nesmyslně.

Dalším příkladem je vykládání nedořečeného:

„Badasht – Bagh Dasht – is Garden of the Desert, an attractive name for the historical detective.“ (VT 215)

„Badašt – Bágh dašt – znamená Pouštní zahrada, lákavý název pro někoho, kdo pátrá v historii s takovou oblibou jako já.“ (P 12)

Překlad explicitně vyjadřuje, kdo je myšlen oním detektivem. Kromě čistého dořečení nevyřčeného (tedy že oním detektivem je sama Stark) se však částečně jedná také o kompenzaci za člen určitý v originále, který na autorku nepřímou odkazuje, ale v češtině je přirozeně třeba jeho význam vyjádřit jinými gramatickými prostředky.

Posledním podtypem je formální vyjadřování syntaktických vztahů, v tomto případě nahrazení souřadného poměru slučovacího za vedlejší větu důsledkovou:

„In spite of so much decorum, however, one of them had managed to fall off a ladder and scrape her knee; I took them home with me to dress the wound [...].“ (VT 223)

„Přes všechno to dekorum se však jedné z nich podařilo spadnout ze žebříku a rozbít si koleno, a tak jsem je vzala k sobě domů na ošetření [...].“ (P 18)

2.4.2.2 Intenzifikace a nivelizace

V některých případech docházelo k intenzifikaci, tedy zesílení výrazového účinku, či naopak nivelizaci, oslabení účinku:

(1a) „by telling Ismail that he was a liar“ (VT 212)

(1b) „nadávala jsem Ismáilovi do lhářů“ (P 10)

(2a) „those twin Virtues so fatal to the *joie de vivre* of our civilized West“ (VT 7)

(2b) „nebýt oněch dvou ctností tak zhoubných pro *joie de vivre* našeho civilizovaného Západu“ (O 8)

V prvním případě se jedná o intenzifikaci, neutrální sloveso *tell* je nahrazeno expresivním *nadávat*. Intenzifikaci nicméně nevnímám jako přehnanou, jelikož *nadávat někomu do lhářů* je v češtině ustálené slovní spojení a v daném kontextu je tak expresivita slovesa *nadávat* lehce potlačena, z mého pohledu se tedy využití fráze v kontextu textu v zájmu čtivosti nabízí.

V případě druhém jde o nivelizaci, v překladu se ztrácí personifikace slova *Virtue* zapsáním překladu *ctnost* s malými písmenem (stejný přístup volím v předmluvě také u substantiva *Public* – *veřejnost*). Pro angličtinu je používání velkých písmen na začátku substantiv historicky běžnější, v češtině tedy tento prvek vnímám jako výraznější a kapitálky ponechávám pouze u těch substantiv, kde je ponechání personifikace nezbytné pro zachování smyslu výpovědi, tj. u konkrétních ctností: *Responsibility* – *Zodpovědnost* a *Purpose* – *Cílevědomost*. U slova *Purpose* navíc volím volnější překlad tak, aby šlo český výraz skutečně považovat za lidskou vlastnost.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přeložit předmluvu a vybraný úryvek z cestopisu Freyi Stark *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels* a následně tento překlad opatřit překladatelským komentářem. Komentář sestával z analýzy výchozího textu, která samotnému překladatelskému procesu předchází, následně bylo třeba stanovit překladatelskou metodu a na základě ní pak přistoupit k řešení dílčích překladatelských problémů, z nichž nejvýraznější jsou blíže rozebrány v další části komentáře. V rámci překladatelského procesu jich vyvstala celá řada, avšak jak se dalo předpokládat, mezi ty nejzásadnější patřila zejména transkripce slov pocházejících z perštiny a vše, co s perštinou a perskými reáliemi souvisí, a také zpracovávání komplikovaných souvětí, která se vyznačovala dlouhými, bohatě rozvitými nominálními frázemi a spleťtostí svých struktur.

Seznam použité literatury

Primární literatura

STARK, Freya, 1983. *The Valleys of the Assassins and Other Persian Travels*. Los Angeles: J. P. Tarcher. ISBN 0-87477-261-3.

Sekundární literatura

DAKAKE, Maria, 2012. *Hojjat* [online]. Encyclopædia Iranica [cit. 2022-07-14]. Dostupné z: <https://www.iranicaonline.org/articles/hojjat>

DUŠKOVÁ, Libuše, 2012. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 4. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2211-0.

Elaeagnus angustifolia, *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2022-07-14]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Elaeagnus_angustifolia

GENIESSE, Jane Fletcher, 1999. *Passionate Nomad: The Life of Freya Stark*. 1. vyd. New York: Random House. ISBN 0-394-58396-5.

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.

JELÍNEK, Milan, 2017. *Kondenzace* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KONDENZACE>

JURMAN, Alexander, 2001. *Pronominální oslovení (tykání a vykání) v současné češtině* [online]. Slovo a slovesnost, ročník 62 (2001), číslo 3, s. 185-199 [cit. 2022-07-15]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4023>

KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., 2010. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2428-6.

LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof. ISBN 978-80-87561-15-7.

MILLWARD, C. M. a HAYES, Mary, 2012. *A Biography of the English Language*. 3. vyd. Boston: Wadsworth. ISBN 0-495-90641-7.

NORD, Christiane, 2005. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi. ISBN 90-420-1808-9.

POKORNÁ, Mariana, 2021. *Poezie Forúgh Farrochzád: tradice, tabu a obraz ženy*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra Blízkého východu. Vedoucí práce Kříhová, Zuzana.

POPOVIČ, Anton, 1975. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2., preprac. a rozšir. vyd. Bratislava: Tatran. Okno.

Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci, *Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR*. [online]. © 2008-2022. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>

RASEK, Š., 2011. *Arbab* [online]. Encyclopædia Iranica [cit. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://iranicaonline.org/articles/arbab-the-plural-of-the-arabic-noun-rabb>

Jazykové slovníky a příručky

Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [online]. © 2008-2022. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Klégr, A. – Kubánek, M. – Malá, M. – Rohrauer, L. – Šaldová, P. – Šebestová, D. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – angličtina, verze 13 z 1. 11. 2020*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2020. Dostupný z WWW <http://www.korpus.cz>

Oxford English Dictionary [online]. Oxford University Press, 2022. Dostupné z: <http://www.oed.com/>.

Rosen, A. – Vavřín, M. – Zasina, A. J.: *Korpus InterCorp – čeština, verze 13 z 1. 11. 2020*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2020. Dostupný z WWW <http://www.korpus.cz>

Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kovářiková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondříčka, P. – Zasina, A.: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

Příloha – výchozí text

PREFACE

AN IMAGINATIVE AUNT WHO, FOR MY NINTH BIRTHDAY, SENT A copy of the *Arabian Nights*, was, I suppose, the original cause of trouble.

Unfostered and unnoticed, the little flame so kindled fed secretly on dreams. Chance, such as the existence of a Syrian missionary near my home, nourished it; and Fate, with long months of illness and leisure, blew it to a blaze bright enough to light my way through labyrinths of Arabic, and eventually to land me on the coast of Syria at the end of 1927.

Here, I thought, all difficulty was over: I had now but to look around me, to learn, and to enjoy.

And so it would have been had not those twin Virtues so fatal to the *joie de vivre* of our civilized West, the sense of responsibility and the illusion, dear to well-regulated minds, that every action must have a purpose—had not these virtues of Responsibility and Purpose met me at every step with the embarrassing enquiry: "Why are you here alone?" and: "What do you intend to do?"

I may confess at once that I had never thought of why I came, far less of why I came alone: and as to what I was going to do—I saw no cause to trouble about a thing so nebulous beforehand. My sense of responsibility was in effect deficient, and purpose non-existent. When excessively badgered, the only explanation I could think of for being so unwantedly

[7]

Preface

in Asia was an interest in Arabic grammar—a statement rarely accepted in that candid spirit in which I offered it to unconvinced enquirers.

I came to the conclusion that some more ascetic reason than mere enjoyment should be found if one wishes to travel in peace: to do things for fun smacks of levity, immorality almost, in our utilitarian world. And though personally I think the world is wrong, and I know in my heart of hearts that it is a most excellent reason to do things merely because one likes the doing of them, I would advise all those who wish to see unwrinkled brows in passport offices to start out ready labelled as entomologists, anthropologists, or whatever other -ology they think suitable and propitious.

But as this book is intended for the Public, and is therefore necessarily truthful, I must admit that for my own part I travelled single-mindedly for fun. I learned my scanty Arabic for fun, and a little Persian—and then went for the same reason to look for the Assassin castles and the Luristan bronzes in the manner here related. And here I would like to thank the much-tried, frequently accused, and not unreasonably perplexed officials who came across me, for much indulgence, not always unmingled with disapproval, but invariably kind.

I have given events and impressions as they occurred, as accurately as I could. This I am particularly anxious to say in regard to the Treasure Hunt in Luristan, which might otherwise be suspected of fantasy by readers unacquainted with lands so sensational: the only alteration made there is to disguise the situation of the treasure map and cave.

I have many to remember who were good to me in my

[8]

Preface

journeying, British, Arabic, and Persian, whose presence lives in the enchanted frame of days and whose kindnesses are beyond the possibility of recording.

Villa Freia
Asolo
Italy

FREYA STARK,

Apart from much help and encouragement, I must also thank the Royal Geographical Society for permission to use in this book two maps first published by them, and to reprint the article on Lamiasar.

A Journey to the Valley of the Assassins

to the long whale's back of the ridge; and looked on the Alamut country below.

This is a great moment, when you see, however distant, the goal of your wandering. The thing which has been living in your imagination suddenly becomes a part of the tangible world. It matters not how many ranges, rivers or parching dusty ways may lie between you: it is yours now for ever. So did those old Barbarians feel who first from the Alpine wall looked down upon the Lombard plain, and saw Verona and its towers and the white river bed below them: so did Xenophon and Cortez, and every adventurer and pilgrim, however humble, before them or after: and so did I as I looked over that wide country, intersected by red and black ranges, while the group of hillmen around me, delighted with my delight, pointed out the way to the Rock in a pale green cleft made small by distance far below.

There was the Assassins' valley, tilted north-eastward: before it, among lower ridges, the Shah Rud showed a gleaming bend. Beyond and higher than all, uplifted as an altar with black ridges rising to it through snowfields, Takht-i-Suleiman, Solomon's Throne, looked like a throne indeed in the great circle of its lesser peers. Its white drapery shone with the starched and flattened look of melting snow in the distance. The black rock arms of the chair were sharp against the sky.

Below it and nearer, but still above the snowline, were the passes: the Salambar where we hoped to travel, and the Syalan still blocked with snow. The Elburz summits were hidden by their own range on which we stood, but one could see the general trend of the land from the uninhabited region of the north-east, descending on either side of the Alamut valley, which it enclosed in steep slopes, until it

[210]

A Journey to the Valley of the Assassins

discover the joys and difficulties of a geographer, and the general inaccuracy of human beings which, I believe I have read in the *History of European Morals*, is the cause of half the troubles of mankind. I came to endorse this. Six people would each give me a different name for the selfsame hill: when in doubt they invented or borrowed one from somewhere else to please me. There was an economy to begin with: people had not sat down like Adam and Eve, who had nothing else to do, to look at objects and say: "What shall we call it?" They gave a name to a whole region, and then made it do for whatever village, river, mountain, or pass belonging to it they happened to wish to define. This explained the difficulty of locating Alamut, which is neither village nor castle but the main valley only, and by courtesy the river whose proper name is Alamut Rud.

By sifting and collating, by telling Ismail that he was a liar and getting 'Aziz to ask every likely man we met, I gradually got the landmarks of my line of march; and also acquired such a reputation for geographical curiosity that strangers would come up and bring me names unasked.

In the villages in the evenings I would show my map to the men squatting round the *samovar*, and explain how it is gradually made by the report of travellers who give what they can for the benefit of others after them, so that to offer a wrong name is like wilfully misleading a stranger when he asks the way. This they understood and became careful to tell me what I wanted, and even Ismail, whom I accused of being the father of every mistake printed between Alamut and the Caspian, occasionally managed to say something one could believe.

I returned to Chala to find him erecting my bed and mosquito net on our host's roof while all the young inhabi-

[212]

Difficulty of verifying names

sank north of us into the smooth untidy hillsides of Rudbar, beyond the Shah Rud below us, a region now green with transient grass, but waterless and barren, where many easy passes lead to the Caspian shore.

Hence descending, we left the Alpine air of the heights, and dropped through flocks of black goats grazing, by steep ploughed patches in hanging corries of the hills, and by more numerous streams, through a small sacred grove of junipers to Chala village, and decided to spend the night there, for the Alamut bridge below Badasht was reported washed away.

It was a steep hamlet hung over a ravine and small torrent that tumbled down to the Shah Rud and wore itself a rocky bed far below the tilted cornfields and walnut trees under whose shade I spent a lazy afternoon.

Towards sunset I wandered above the village, into the mud-built mosque where the children had finished school, and up among sweet brier and narrow terraces of corn and beans, till I could see the deceptive green landscape of Rudbar shining like Arcadia in the last light opposite, and a snowy peak behind.

Three boys came up and sat beside me while I asked them names of hills. They talked to me with the pleasant eagerness of youth.

"That," they said, "is Gavan Kuh behind Rudbar. The others we do not know."

* * * * *

Gavan Kuh and Takht-i-Suleiman were the only two mountains marked on my map, which confined itself to a few villages near blue and red lines of rivers and paths, with shaded unnamed ranges in between.

Henceforth I made up my mind to collect my own names and fill them in as I went along, and began gradually to

[211]

Night at Chala

tants sat in rows on the roofs opposite, like the audience in an amphitheatre. Europeans were seemingly not frequent here, but 'Aziz had been right, and the good mountain hospitality did not fail us, though the people were so poor that even the bride's clothes hung in rags about her, and her ornaments and jewels were but lead and glass.

Graves of Achaemenian or Sassanian kings, which provide beads and talismans for ladies as far east as Hamadan, are here unknown. The mud houses too were poor: an outer room; an inner *anderun* where the women slept among the year's sacks of grain; an inmost little storeroom, and a porch roofed with boughs and hardened mud where the rugs were spread for tea, was the extent of our house and one of the best in the village. Its furnishings were a few rugs locally woven, a few copper, tinned or wooden vessels, some quilts, a jug or two of the lovely Qazvin shape, and the *samovar* and little glasses for tea.

We sat over these while the *pilau* was cooking, and watched the oil wicks go out one by one in the Chala houses while our host and his sons in their dark-blue rags and old frieze coats talked to us with the grave good breeding of the hills and, between long pauses, while the pipes glowed in the dusk, told us of the snowbound winter life, when wolves in packs fight the village dogs; of bears and foxes and hunting; and of the mountain streams that swell in spring and wash away the small precipitous fields.

Next day we climbed down by the torrent, and by a steep descending crest came to the Shah Rud and the road which Hasan-i-Sabbah must have followed to reach his home. The ruins of an old brick bridge still show the way. Here, where the Alamut stream swirls out of a dark and narrow canyon, and the Talaghan comes to meet it from the south-east, a great ridge and headland of rock stands between the

[213]

A Journey to the Valley of the Assassins

two and closes the valley of the Assassins as with a wall. It is, I believe, one of the "mountains" which Marco Polo mentions in his reference to the Assassins' home.

The entrance to the valley is so well hidden that Dr. Eccles and his party who came before me, did not notice it and had to wade upstream. But 'Aziz knew the ancient way, and we climbed from boulder to boulder over the face of the cliff up a path evidently used and neglected by many generations, the sort of path that in the Alps makes short cuts above and below the new road that has superseded it, and still retains a sort of dilapidated solidity from earlier days.

After an hour's climb it brought us out across the ridge into the sunlight.

Far below, flat and arid at our feet, gleaming with interlaced streams, was the Alamut valley, and Badasht its first oasis far ahead. Somewhere to the right a castle held the entrance: but 'Aziz, whose education was only beginning, said nothing about it, and took me past its dead sentinels unchallenged, downwards among steep slabs of granite where roses and jasmine and fragrant shrubs of many kinds gave us the same pleasure as to those earlier travellers who reported to Marco Polo seven centuries ago.

There is no cultivation in this first part of the valley, and the waterless gullies of Rudbar come down on the left nearly to the water's edge. Whatever ancient road there may have been is long since washed away, and indeed the valley road must always be carried down by floods here and there. Even in its broader stony bed above the canyon, the Alamut water lapped dangerously at the bridge below Badasht in muddy waves and washed away the earth from the flimsy poles which sagged in the middle.

The men got one mule over, but thought it safer to wade

[214]

The legends of the Elburz

with the other two, and Ismail managed skilfully, taking the current slantwise, up to his thighs in water, while the old lady and I took the bridge as far as it went and paddled through the rest of the stream.

It was stifling enough now: the round white stones of the river bed and the red earth walls of Rudbar radiated heat upon us. We were glad to reach the willows and meadows of Badasht, where the water was channelled in smooth streams, and the grey-leaved sanjidi tree in flower gave us delicate scent as we passed. Badasht—Bagh Dasht—is Garden of the Desert, an attractive name for the historical detective. But it is not nearly so much of a garden as Shahrak farther along, where there are vines and corn and walnuts, and a green valley opens northward to villages and poplar-fringed meadows. We had our lunch here by a spring; the wayside travellers joined our circle, and white and black magpies walked up and down before us.

In a barren country roads cannot alter much, for they are ruled by the wells of water. This one was light and clear, and no doubt Hasan himself and many travellers before and after sat here in the shade: merchants from China and India; messengers from Egypt or Syria; governors of scattered strongholds from Isfahan to the Kurdish hills. Not a memory of it all remained. The legends of the valley belong to Moslem Shi'a or to the old native myths of Persia; for this is the beginning of the Elburz country, which borders on the demon province of Mazanderan, where Rostum on his horse rode and fought and the early Persian kings waged superhuman wars. The memories of Hasan and his followers seemed to be non-existent except in the villages nearest the Rock, where foreigners probably have brought them back.

We left Shahrak and went again through burning reaches

[215]

A Journey to the Valley of the Assassins

of red, hardened earth to Shutur Khan, where the Doctor's brother lives in summer and the Rock of the Assassins stands out like a ship, broadside on, from a concave mountainside that guards it on the north. It was two hours' walk away up its own tributary, but it shone clearly distinct in the evening light, an impressive sight to the pilgrim. I contemplated it with the feelings due to an object that still has the power to make one travel so far, and then followed the mules to the low house of the laird beside a little terraced orchard and waterfall a few yards above the level of the path.

The laird was elderly, wrinkled and rosy-cheeked, with mild manners a little rusted over by the country, dressed in a long frock-coat and the new peaked hat. His newest wife from the city also came to me in the guest room, a blue satin bow in her hair; and presently the young policeman who lives at Mahmudabad across the river also arrived to look at me.

He was anxious to see my maps.

"So these are the pictures you take in your black box and show to no one!" said he, when he had examined them with attention.

My feeble attempt to explain the difference between a map and a snapshot was not believed for a moment. But he was politeness itself, and glad of novelty, for in all the district of Alamut and Rudbar, which is under his sole control, he has no distractions except the conversation of my host and the quarrels of the inhabitants, who keep him riding from village to village throughout the year. He knew no language except Persian, but he was intelligent, and must have had some character to stand the lonely life so contrary to his city tastes.

"Do you have a permit from my colleague in Qazvin?" he asked.

[216]

With the Laird of Alamut Rock

I remembered the scowl of the Commandant in the Grand Hotel, and lied boldly.

"It was not needed; he told me that you yourself would be able and kind enough to do all that may be necessary for my assistance here," said I rather unpardonably: but Persia is bad for one's morals.

Anyway, the speech had a soothing effect. The policeman, deciding to postpone suspicion till he had searched through my luggage in private, devoted himself to pleasant conversation for many hours, till the lamp and the *pilau* were brought out to us and we ate supper under the stars. When, after that, I went to give some last order to 'Aziz and Ismail, their obvious surprise at seeing me still able to make plans of my own showed me that I had done rather well with the "government" of Shutur Khan.

The sun was shining next morning, for I slept late. The waterfall made a pleasant noise outside my window, and the poplar trees glittered in a blue sky. I woke up with the delightful feeling of a pleasant day ahead, so near the journey's goal, and after tea and bread and honey on the terrace, set off with our own mules but with Ibrahim the major-domo to guide us, and Mahmud, the Arab's twelve-year-old boy as company, across the sunken bed of the Qasir Rud to flowering wild meadows above, and northward towards the castle.

There the sentinel on the Rock might look down and watch who came and went along the slope till the path turned down into the ravine beyond a small white shrine, where I stopped to leave a coin on the tomb while 'Aziz kissed its stones. As I had been to three of the four holy cities, he and indeed all of the mountain people looked upon me as a sort of *hajji* regardless of the fact of my being a Christian. We were in the country of heresies.

[217]

A Journey to the Valley of the Assassins

I walked with the sun at my back through this open pasture, and thought of what strange destinies had climbed the path before.

Hasan himself must have glanced up at the mass of the castle and the cliffs behind it with an appraising eye while the Fates and his own fearless spirit were weaving his future. The disciple strode down here unquestioning to murder his chieftain's son. Rashid-ed-Din came penniless and on foot from Basra, stayed to spend his youth in study with his young lords, and finally left to end as the equal of kings in Syria.

That was in the days of the third Grand Master Muhammad, when Hasan, the young heir, thought to throw away the last vestige of Moslem tradition and to claim divinity for himself as so many like him had done before. Many a time the two friends must have walked along these hillsides talking over their revolutionary plans and spreading them in the houses of the villagers, till the anger of the old chief put a stop to it all for a time and the reformers had to wait for his death. That was in 1162. Hasan then allowed wine to be drunk in the valley, and abolished the formal prayers, and renounced even the nominal allegiance to Egypt. The old books which he studied, written by his namesake and kept with many others in the library on the Rock, would throw much light on the ideas which governed the valley at this time, what Manichean or Magian heresy, with possibly some pagan survival of philosophy lingering as among the Sabaeans of Harran.

Then the Mongols came, and their slant-eyed armies must have camped in these meadows through the winter months till the Rock capitulated and the devastating horde went by, and the heretical library was burnt and lost for ever. The castle fell to ruin till other obscure lords somewhere about the eighteenth century settled there again; of whom

[218]

A Journey to the Valley of the Assassins

bearing on the old descriptions of the Assassins' stronghold, it is worth mentioning before the natural Persian amiability makes the people of the Qasir Rud valley rechristen their fortress to please the yearly visitor. Except for these, who had learnt it from foreigners, I met no one in the whole region who would know where to direct one if one asked for Alamut. "You are in Alamut now," they would say, and sweep their arm over the long reach of the valley in its mountain cradle.

Whatever its name, the great Rock looks a grim place. Mount Haudegan behind it rises in shaly slopes with granite precipices above. A green patch high up shows a small spring whence, said the guide, with obliging inventiveness, the castle's water supply was drawn in conduits. East and west of the rock, far below, run the two streams that form the Qasir Rud; they eat their way through scored and naked beds. There is no green of grass until, beyond a neck that joins the castle to this desolate background, one climbs under its eastern lee, reaches the level by old obliterated steps, and from the southern end looks down nearly a thousand feet of stone to the fields and trees of Qasir Khan, the sunny shallow slopes of the northern bank, and beyond the Alamut River, to the glaciers of Elburz in the south-east and the heights of Chala beyond Shirkuh in the west.

Here from some buttress in the castle wall, Hasan-i-Sabbah could watch for the return of his Fedawis. Here, no doubt, he would look out for his messengers when the benefactor and enemy of his youth, Nizam-ul-Mulk, the great minister, sent his army against him; and from here perhaps saw the emissary striding up by the Qasir Rud to say that the Assassins' work was done. Here as an old man he might stroll in the last sunlight and look on his lands already in shadow, peaceful below him with their crops. The place

[220]

The Rock of Alamut

nothing but a few shards of broken pottery remain to tell the story.

Meanwhile we had descended into the deep bed of the stream, and climbing out upon the western side, came into the lanes of Qasir Khan and to its village green under four great sycamores.

The village turned out with greetings for the young laird and Ibrahim.

People often came to see the castle, they said; someone came every year. They would call the man who always guided the strangers. This sounded rather like a tourist resort, but our expert examination soon reduced the crowd of visitors to two parties within the last two years and an "English Ambassador" and his wife from Teheran some years ago. The rules for the sightseeing were well established, however.

A red-bearded old Assassin appeared with a *samovar* under his arm, and another, grey-bearded and less important, with a pickaxe and shovel to make steps up the slope. The women, grouped together under the trees, unveiled and barelegged with short kilts, and white kerchiefs over their heads, shouted good wishes; and our mules started off again along the shaly hillside, across the Qasir Rud, now a small brook, to the steep ascent of the Rock.

The particular name of the Rock is not Alamut, as travellers ancient and modern seem to take for granted. It is they and not the inhabitants of the valley who call it so, and they have done it so effectually that now the people of Qasir Khan also begin to talk of it as Alamut to strangers, and only after questioning admit that this is not its proper name. It is the "castle" of Qasir Khan, on the Qasir Rud; and Alamut is the whole main valley with the Alamut Rud flowing through it; and as the matter might have some

[219]

The Squire's Son

was now covered with wild tulips, yellow and red, among the stones and mortar. Patches of wall clung here and there to the lip of the rock and showed the extent of the enclosure; but nearly everything is ruined beyond the power of imagination to reconstruct, and the lower part of the castle, where rooms and a tank of water are dug out, were inaccessible without climbing-shoes which I had not brought with me.

Down there, so they say at Shutur Khan, seven black dogs guard the treasure and breathe fire, but fly—rather inadequately—as one approaches. The vine of Hasan spreads over the face of the Rock—perhaps of that second Hasan who released the valley from teetotalism; and the roses of Hasan grow on a narrow ledge whence my host had brought slips for his garden and gave me an Assassins' bouquet before I left.

We lit the *samovar* and sat round it in our coats, for a cool wind was blowing. I had chocolate with me, and persuaded the rather nervous party to share. Mahmud was the boldest, a proper descendant of the valley, and a true boy: our picnic was a joyful event to him. He had often climbed up the southern face of the Rock, he said, and had picked grapes from Hasan's vine.

When, after hunting for shards of pottery which lay all over the ground below, we returned to the village and went into our guide's house for tea, it was pleasant to see the people with their master's son, and his friendly young air of authority among them. It was very much like the squire's son in some old-fashioned English village. The men of Qasir Khan came one by one to sit in our circle, while the women stood beyond, and the children scrambled about on the wall; and they told us their stories of Hasan, but I thought they sounded like echoes of other travellers;

[221]

A Journey to the Valley of the Assassins

the genuine note was only heard when they came to speak of Kaiumars, their legendary king, who first built the Rock, said they. No doubt in a winter's evening one might collect many an old tale, but I think that the lords of the castle would scarcely figure in them.

Meanwhile the sunlight came to us from the west. Through its level shafts we descended across the meadows, and talked of hunting-eagles with Mahmud, while Ismail, ahead of us with the mules, sang the melancholy ballads of the *charvardars*. They seemed to be hendecasyllables, three rhymes like the quatrains of FitzGerald, a long sad story of Miriam of Tanakabun. Here as among the Arabs song still springs naturally out of men's daily life; the incidents of the market, the gossip of the valley, are woven into ballads as they come: ever retouched and readapted to their modern background, they keep their original substance perhaps through centuries, like the ballad of Rosmunda the Gothic princess, which, in modern garb, is still sung by Italian peasants in the hills of Piedmont.

I had promised the policeman a visit, so that after a talk to the ladies of the house, and another futile effort for the baby's welfare, I went with the two boys across the riverlands to the police house in Mahmudabad. My luggage had been thoroughly gone through in my absence, and had disclosed nothing more criminal than a Persian grammar, so that I found both the police and the Arbab as cordial as possible. The little office contained a table and chair, but we sat independently of them on the floor, and were presently joined by an elderly unshaven man who proved to be not only interested but also intelligent in old castles, and told me so much of the one above Shirkuh and its reservoirs and the ruins of ancient water channels that I made tentative suggestions about a journey to investigate and was only

[222]

A Journey to the Valley of the Assassins

look of confidence on their wrinkled peasant faces. It was a rare and pleasant sight in Persia.

Something weighed on 'Aziz's mind. When we had left Shutur Khan a few hundred yards behind us he came up to me and asked whether I had given a present to the Arbab's servant.

"Yes, indeed," said I. "I gave him half a toman."

"That was more than sufficient," said 'Aziz. "But how was it that we did not see it given?"

"It is our custom," said I, "to give these gifts as quietly as possible, lest the master of the house should feel ashamed."

"Indeed," said 'Aziz, "that is a good custom, but not for our country, for Ibrahim will not tell his master of your noble generosity, and your face will be blackened. I will make it all right."

He hailed a passing hillman and spent a few moments murmuring earnestly.

"It will be well," said he as he rejoined me. "This man will tell the Arbab, and you will be fairly spoken of among them all."

We were now hailed by a woman at the side of the path who had evidently been waiting for us.

"My mother is ill near-by," said she. "Out of your mercy come to see her. There is no doctor here."

Which is true, for the nearest doctor or chemist is three stages by mule from the Alamut valley, and there is no track fit for a cart. Though I said I could do nothing, I dismounted and followed to a small group of houses off the road where a white-haired woman lay with a broken thigh. "Welcome," she said, with little hope. Beyond a rough splint to ease the pain, there was nothing to be done. I came away sorrowful and helpless to my party under the trees.

[224]

Cuckoos

dissuaded by noticing the consternation of the young policeman, whose suspicions were evidently returning in full force.

I had by this time decided to come back to Alamut some time or other, and left it at that.

The policeman's wife was not there; she could not bear the country life; but he brought in his two little girls, veiled in pink cotton *chadors*. They were eight and nine years old, with pretty demure manners, very solemn. In spite of so much decorum, however, one of them had managed to fall off a ladder and scrape her knee; I took them home with me to dress the wound, and found that they turned into natural little human girls as they trotted with their hands in mine through the starlit valley now filled with damp night smells of earth after the ploughing.

The unshaven man joined us on the way and we discussed cuckoos, whose voices I had heard in Alamut for the first time that day.

"It is a useless wicked bird," I said, and told him how it grows in a strange nest.

"Is that so?" said he. "If your eye is diseased, and you smear ointment made from the cuckoos' eyes upon it, it will heal. Allah makes all things useful. This is written in a book called *The Peculiarities of Beasts*. It is true. You can buy it in the bazaar."

We were polite about it; but we neither of us believed the other. Next morning we left Shutur Khan. We were to follow the valley to its upper end, to 'Aziz's village of Garmrud, over the pass northward, and through the Caspian jungle to the sea.

It was another fine day. I found the Arbab dispensing judgments at his door: he squatted on the carpet and wrote on his knee in purple ink, while his villagers waited with a

[223]

The Legend of Nevisar Shah

Our caravan was small now, for the Refuge of Allah had gone home and 'Aziz's mother with the boy had gone on to Garmrud the day before.

We rode for some time along the stony bed of the stream, admiring the caper in flower which spreads there from boulder to boulder along the ground, and which they call the Unbelievers' Flower, *Kafir-gul*. They use it in *pilau*.

"Is it true," I said to 'Aziz, "that the slope of Elburz is so rich in minerals that the sheep browsing there grow golden teeth when they happen to eat a certain herb?"

"I have not heard of it," said 'Aziz. "But Ismail belongs to that country: I will ask him."

Ismail, whose mule had strayed off the path, was busy with a short but vivid sketch of its family history; he paused with stick uplifted when 'Aziz questioned him, and thought the matter over.

"There are hot springs with healing waters up there," said he; "and also in the region of Takht-i-Suleiman. But I have never heard of the golden teeth. It may be true, but I think not."

"I heard it from the Arbab's daughter," said I. "Perhaps she exaggerated."

"It does not do always to believe," said 'Aziz.

"There is a true story about the Shah Nevisar here in the valley," he added after a while. "You can see its truth for yourself, for the landmarks all remain and his castle above Garmrud is still known as the castle of Nevisar Shah. He was an unbeliever, and our lord 'Ali blockaded him in his castle. Now you will see if we go there to-morrow that it is very steep, and there was only one gateway to pass in or out by. Our lord 'Ali placed a sentry before it and told him that no one was to be allowed to leave the castle, for he meant to capture the Shah Nevisar. But the Shah's

[225]

A Journey to the Valley of the Assassins

mother was a witch, and she changed him and his son into a ram and a black dog, and they trotted out through the gate unsuspected by the sentry and fled. Down there across the river is a great rock cleft in two: they call it Kafir Kuh, and that is where our lord 'Ali overtook them and cut them down."

We had now left the bank, and, turning a corner, saw a rich green basin before us where the villages lay among rice-fields, overshadowed by the most beautiful walnut trees I have ever seen. All here was fertile and fragrant: roses, vines, and hawthorn grew in the tall hedges, and where the rice-fields ended, the corn began. Water ran everywhere in little channels which flooded the shallow plantations: and the shadows were full of birds' voices.

But the people in these villages are sick with malaria, a poor crowd compared with Qasir Khan or Garmrud which stand too high for the rice to grow and are free of mosquitoes. Quinine seemed to be unknown. Indeed, except for sugar and tea and paraffin, and rice, of which the home supply is inadequate, and which comes with the tea from the Caspian, the Alamut valley seems to be sufficient to itself.

In the next oasis, on which we descended from a narrow and dangerous path of sloping shale above the river, we came through the chief village of Zavarak, where there is a little booth filled with European odds and ends, which are gradually beginning to find their way among the home-made things.

The valley was narrower now. A rocky wall, 3,000 feet or more, ran along it on our left. On one of the pinnacles, invisible to the naked eye, 'Aziz pointed out the castle of Nevisar in front of us. On our right were narrow wooded glens with the snows of Elburz at their head. The lane

[226]

Conversation with a Bakhtiari

we rode along was almost over-arched by mulberries and walnuts. Well might the old travellers speak of this as a garden, when they came upon it from the bleak ranges on either side.

About half an hour's ride beyond Zavarak we found a meadow under trees, and had just spread the felt mule cloths, with my cotton quilt as a pillow, when a woman came to beg me to see her child and lured me back to Zavarak in the sun with the promise that her house was round the corner. By the time I had seen the invalid, uselessly as usual, and then seen about a dozen more, and given all the quinine and castor oil I could spare, and refused their poor offers of payment and left among blessings that I felt I had not earned, I made my way back to the resting-place, hot and exhausted, and promptly discouraged 'Aziz who was just ready to start off for his home.

Here we sat at lunch, and the folk of the house near-by joined us, together with a wayfarer or two as the custom is, for your food is free to all who come; and this in itself is an argument for not carrying more than is absolutely necessary, for if you share them with all the country-side your tins of biscuits last a very few days.

As we were sitting there in a circle, a stranger came up, a Bakhtiari with a peaked modern cap, the only one I saw worn in the valley except by 'Aziz and the Arbab. This was against the man to begin with, but he made matters worse by beginning to talk of Europe and its politics and asked me whether the British still consider Berlin as their capital, as they have done, said he, since the war.

"We have given that up some time ago," said I, but wished he would go and cease from troubling our less intellectual peace.

Might he have a pencil, he asked, to remember me by?

[227]

A Journey to the Valley of the Assassins

I gave him the pencil, and he went: we were all polite to him: but two days after, when 'Aziz happened to mention the people whom his religion commands him to curse, he added after the names of Abu Bekr, Omar, and Yezid: "And the man to whom you gave the pencil, him I curse also." I then realized his feelings in the matter.

"He was a stranger in the valley," said 'Aziz. "He had no business to ask you for anything."

We came to Garmrud in the sunset. An immense precipice which closes it in at the back and through which the Alamut River finds a narrow cleft to enter, was shining like a torch in the last sunlight. The flat houses on the slope at its feet were also made rosy in the glow. No more stupendous exit could be imagined for the Assassins' home. Here was the second mountain of which the travellers spoke to Marco Polo: and there above it, "that none without his licence might find their way into this delicious valley," at the top of 3,000 feet of sheer rock, stood the castle of Nevisar Shah to which no Frank, so they told me, had ever climbed.

Anyone who wishes for scientific information about these matters is referred to the classics on the subject of the Assassins, Von Hammer Purgstall, Guyard, etc.; to Mr. L. Lockhart's article in Vol. XIV of the *Bulletin of the School of Oriental Studies*; to Mr. Ivanow's paper, and to my own itinerary in *The Royal Geographical Society's Journal*, of January, 1931. What I write here is for pleasure, for other people's, I hope, but, in any case for my own, for it is always agreeable to go over the wandering days. History and geography, arguments and statistics are left out: I mention the things I like to remember as they come into my head.

My stay in Garmrud was among the best of them, for the whole village received me as a friend and made me as

[228]

Stay in Garmrud

happy as they could. Not only was I their first European visitor for years, but I belonged, as it were, particularly to 'Aziz, and therefore to his village. His mother was on the house-roof to welcome us: his pretty wife stood behind her with the last baby tied into the shawl on her back as is the Alamut fashion; his sisters and cousins and aunts came greeting us one by one.

The house was at the lower end of the village with the Alamut torrent in front of it and the cliff at the back. It was a prosperous clean little place, with a tiny walled garden full of lettuce and beans, two good rooms and a few dark places below for stabling and stores. And the inner room was well furnished with rugs woven by the young wife, and bedding, and the baby's cradle, and various treasures pushed into niches in the white-washed wall. Here Ismail set up my bed while the women squatted on the roof (in Garmrud every front door gives on to somebody's roof) and picked over the rice for the *pilau*, and gave the news, and 'Aziz showed his friends, who soon came dropping in in twos and threes, what he had brought from Qazvin in his saddle-bags for his shop across the stream. The chief treasure was a print of the Shah, and an oleograph of a Victorian lady in a bustle, which the young wife looked at with interest, bending over it in her black trousers and frilled kilt and bright waistcoat, her twisted red kerchief tied at a rakish angle at the very top of her head.

She was furious with 'Aziz for staying away so long. She had to spend all her time in the shop. It was not fitting, she said—and should be his business. And what was he doing all this time in Qazvin? It was not a woman's place to sit in the shop. It was not that she cared particularly whether he were here or no. She knew that whenever a friend said "Stay" he stayed, and forgot about his wife. He could

[229]